

777c

నిజాంరాష్ట్ర పరిపాలనము

దేశీయ సంస్థానములు

పరిపాలనములో మన హిందూదేశము, గణ సేయదేశమైయున్నది. ఈ హిందూదేశమును, ఇంగ్లీషువారు జయించినా లించు చున్నారు. కాని దేశమంతటను లిక్కడక్కడ కొన్ని దేశీయ సంస్థానములు ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వాధీనములో నున్నవి. మన హైద్రాబాదు (నిజాము) రాష్ట్రము దేశీయ సంస్థానములన్నింటిలో వైశాల్యమునుబట్టి, జనసంఖ్యనుబట్టి, ఆదాయమునుబట్టి, పెద్దదియు, అగ్ర గణ్యమైనదియునై యున్నది. హిందూస్థానములో స్వదేశ సంస్థానములు చిన్నవి పెద్దవికలసి (గే-౨) కలవు. ఈ సంస్థానములన్నియు బ్రిటిషు వారికి సామంత రాజ్యములై యున్నవి. ఈ సంస్థానాధిపతులకు స్వతంత్రాధికారము లన్నింటిలోలేవు. వారిలో దేశములతో సంధికాని వ్యవహారములుకానిస్వతంత్రముగాగావించుకొన జాలరు. వారు తమ ఖర్చులతోనే సైన్యమును సిద్ధముగానుంచుకొన వలెను. అనేక సంస్థానములలో కెసిడంటు అను ఇంగ్లీషు అధికారిబ్రిటిషు ప్రభుత్వపు ప్రతినిధిగా సంస్థానములలో చేర్పాటులయియున్నాడు. చిన్నచిన్న సంస్థానములలోకి మిషనరీ జిల్లాకలెక్టరుబ్రిటిషు ప్రభుత్వపక్షమున ఏర్పాటుయియున్నారు. కొన్ని పెద్ద సంస్థానములయొక్క వైశాల్యము, జనసంఖ్య, రాష్ట్రాదాయము ఈ క్రింది విధముగా

శంఖానము	వెతాల్కము	అదాయము సావీనా	గౌరవార్థము కొల్పి కుసానులు	జనసంఖ్య	ప్రతిపక్షవారికిచ్చు కొల్పము
హైదరాబాదు*	౮౨౬౯౮	౮,౧౭,౬౨,౦౦౦	౨౧	౧,౪౪,౩౬,౧౪౮	౨౭,౬౪,౦౦౦
మైసూరు	౨౯౪౭౫	౭,౫౧,౬౧,౮౦౦	౨౧	౬,౫౫,౫౭,౮౭౧	౨౭,౬౪,౦౦౦
కాకిరేడు (జమ్మ)	౮౫౮౮౫	౨,౦౦,౫౫,౦౦౦	౨౧	౩౬,౪౬,౨౪౩	౨౭,౬౪,౦౦౦
బర్హా	౮౧౬౪	౨,౬౦౦,౦౦౦	౨౧	౨౪,౪౩,౦౦౭	౨౭,౬౪,౦౦౦
తిరువాన్కూరు	౭౬౨౫	౨,౪౧,౩౬,౦౦౦	౧౯	౫౦,౯౫,౯౭౩	౨౭,౬౪,౦౦౦
కొచ్చి	౧౪౧౭౫	౮౮,౩౭,౦౦౦	౧౭	౧౨,౦౫,౦౧౬	౨౭,౬౪,౦౦౦
పటియాలా	౫౯౪౨	౧,౪౫,౦౦,౦౦౦	౧౭	౧౬,౨౫,౫౨౦	౨౭,౬౪,౦౦౦
ఇందూరు	౯౯౦౨	౧,౨౪,౨౧,౦౦౦	౧౯	౧౩,౨౫,౦౮౯	౨౭,౬౪,౦౦౦
భూపాల్*	౬౯౨౪	౮౦,౦౦,౦౦౦	౧౯	౭,౦౯,౯౫౫	౨౭,౬౪,౦౦౦
బ్యూర్*	౮౯౨౫	౪౯,౧౭,౦౨౩	౧౫	౪,౬౪,౯౧౯	౨౭,౬౪,౦౦౦
కొచ్చి	౩౨౧౭	౭౭,౦౦,౦౦౦	౧౯	౯,౫౭,౧౩౭	౨౭,౬౪,౦౦౦
మైసూరు	౩౧౫౮	౭౭,౦౦,౦౦౦	౧౫	౭,౪౯,౭౫౧	౨౭,౬౪,౦౦౦
కాకిరేడు	౨౩౩౦౭	౧,౨౧,౬౬,౦౦౦	౧౭	౯,౩౬,౨౧౮	౨౭,౬౪,౦౦౦

కాల్క్యులేషన్ *	2.9.20	౧౨,౫౨,౦౦౦	౧౯	3,౪౨,౧౦౦	
ఫూటర్	౧౫.౦౦	౪,౦౦,౦౦౦	౧౫	3,౦౦,౦౦౦	.
చీవ్	౧3.౦౦	౬౦,౦౦,౦౦౦	౧౨	౧౫,౮౨,౪౪౫	
బస్	౧౫.౨౩౨	౯,౨౨,౦౦౦		౫,౨౪,౨౨౦	౧౨,౨౦౦
గ్నాలియర్	౨౬.3౬౨	౨,౪౧,౨౯,౦౦౦	౨౧	3౫,౨3,౦2౦	౫౪,౦౫౪
భావల్యారు	౧౬.౪3౪	౪౫,౫౦,౦౦౦	౧౨	౯౮౪,౬౧౨	
జెవూరు	౧౫.౫౨౯	౧,౨౦,౦౦,౦౦౦	౧౨	౨౬,౨౧,౨౨౫	౪,౦౦,౦౦౦
జోధూరు	3౫.౧౧౬	౧,౪౦,౧౧,౦౦౦	౧౨	౨౧,౨౫,౯౮౨	౨,౧౩,౦౦౦
ఉదయపూరు	౧౨.౬౯౪	౬౫,౨౯,౦౦౦	౧౯	౧౫,౬౬,౯౧౦	౨,౬౬,౦౦౦
కూచ్ బిహార్	౧౮.౦౮	౨౨,౩౨,౦౦౦	౧౩	౫,౯౦,౮౬౬	౬౨౨౦౦-౧౫.౦౦
త్రిపురా	౪౧.౧౬	2౦,౪౩,౦౦౦	౧౩	3,౮౨,౪౫౦	

* ఈ గుర్తు కల్గింది ముసలూ గుర్తు సంస్థ నములు

మొత్తము సంస్థానములు (౧౬౨) ఇందుచాలపెద్దవి ౧౦౮
మధ్యరకమువి ౧౨౭, జాగీర్లు ౩౨౭

వీనివైశాల్యము ౭౧౧౦౩౨ చదరపు మైళ్లు

జనసంఖ్య, (౮౧౩౧౦౮౩౫.)

ఈ దేశీయరాజ్యములలో మైసూరు, బరోడా, తిరువాన్కూరు
కొచ్చి, అనునాలుగుసంస్థానములు చాల అభివృద్ధినొంది దేశమంత
టను విఖ్యాతిగాంచినవి.

దేశీయ సంస్థానములలో విద్యావ్యాపకము చాలహీనముగా
నున్నను కొన్నిసంస్థానములలో మాత్రము బ్రటిషిండియానుగూడ
మించిపోయినది. కొన్ని ముఖ్య సంస్థానములలో విద్యాసంతుల
సంఖ్య,

వేయింటిలో చదువునచ్చినవారు

సంస్థానము—	పురుషులు—	స్త్రీలు—
౧ తిరువాన్కూరు ...	౪౦౮ ...	౧౬౮
౨ కొచ్చి ...	౩౮౦ ...	౫౦౪
౩ బరోడా ...	౩౩౧ ...	౭౯
౪ మైసూరు ...	౧౭౪ ...	౩౩
౫ హైదరాబాదు ...	౮౫ ...	౧౨
౬ గ్వాలియరు ...	౬౦ ...	౭
౭ కాశ్మీరు ...	౫౯ ...	౫

ఇంచుమించు నూటికి ౯౯ సంస్థానములలోని ప్రజలు బ్రిటి
షుహిందూదేశ ప్రజలకన్న చాలవెనుక బడినారు. హక్కులుకూడ
చాలకొద్దిపాటివే. దేశీయ రాజ్య ప్రజలయొక్క కష్టములను గు
రించి, వారియెడ కావింపవలసిన రాజకీయ సంస్కరణములను గురించి
జగద్విఖ్యాతిగాంచిన సర్ మోక్షగుండం విశ్వేశ్వరయ్యగారు దక్షిణ
ఇండియా స్వదేశీరాజ్యముల మహాసభాధ్యక్షోపన్యాసమునందు
(౧౯౧౭ జనవరి ౧౯౨౯ నం) ఇట్లుసెలవిచ్చిరి.

“బరోడా, హైదరాబాదు, మైసూరు, తిరువాన్కూరు, రాజపుత్రస్థానమందలి దేశీయరాజ్యములు, కథియవాడులందుండు దేశీయసంస్థానములు మున్నగు సంస్థానముల ప్రజలు బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారి ఆనుమోదముతో తమ తమ ప్రభువులను అడిగి పరిపాలన విషయములలో ప్రజాప్రతి నిధులకు బాధ్యమైయుండు ప్రభుత్వమును సాధించుటకై, యిటీవలకొన్ని సంవత్సరములనుండి సభలు జరుపుచున్నారు. ఇట్లు చేయుటకు వారికి హక్కులేదని చెప్పవీలులేదు. సంస్థానముల ప్రజలు మహాసభలు జరిపియు, కమిటీలను (చిన్న సంఘములను) సమావేశపరచియు తమ హృదయగతములైన అభిప్రాయములను వెల్లడిచేయుటకు ప్రారంభించినది యిటీవల కొద్దిసంవత్సరముల నుండియే. వారిస్థితిని చక్కఁబఱచు అధికారస్థుడు ఎవడుగాని, లేనందువలన, వారందరు సంయుక్తులై, అవసరమైన ధనమును కూర్చుకొని న్యాయములైన తమకోరిక లన్నియు ఇయ్యబడువరకు చురుకైన నాయకులు చెప్పిన ప్రకారము పనిచేయుట యుక్తము-

చాలసంస్థానములలో ప్రజల అవసరములేవో సరిగాకనుగొనకయే ప్రభుత్వాదాయము వ్యయముచేయబడుచున్నది.

ఇప్పుడు భారత సంస్థానములన్నియు మధ్యయుగ కాలపుపద్ధతుల ననుసరించి పాలించ బడుచున్నవి. నేటిప్రపంచ మందెక్కడగాని మధ్యయుగపు పద్ధతుల ననుసరించి పరిపాలించ బడుయేరాజ్యముగాని గొప్పల కారమును, ధనమును జ్ఞానమును అపభవించు దశకు వచ్చినదిలేదు.

“పలుకుపడి లేకుంటే పన్నులేదు,, (No taxation without representation) అను సూత్రము వాగరిక ప్రపంచమందు ప్రభుత్వములన్నియు అంగీకరించినట్టిదే. సంస్థాన ప్రజలుతమతమ ప్రభుత్వములకు పన్నులు చెల్లించుదురు గనుక, ఆప్రజలకు తమ ప్రభుత్వముల ధనవ్యయ మందును, వారి పరిపాలనాశీతి నిర్ణయమందును అభిప్రాయమిచ్చుటకు అవకాశము గలియుండనలెస్స. కొన్ని సంస్థానముల

ప్రభుత్వములు అతీప్రాచీనములైన యేకచ్ఛత్రాధిపత్యముల బోలి యున్నవి. మనకు యింకను యేకచ్ఛత్రాధిపత్యముకావలసియున్నచో, అది అధమపక్షము నవీనకాలపుదానివలె నుండవలెను. నవీనకాలమున నుండుయేకచ్ఛత్రాధిపత్యము శాసన బద్ధమైనది, ప్రజాప్రతినిధులచే పరిపాలనాకార్యములు నిర్వహించ బడుటకు యిందే రాష్ట్ర గలవు.

బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమునకీ క్రిందిలక్షణములు ముఖ్యముగనుండ వలెను:--

- (౧) ప్రతిరాజ్యములోను ప్రజలచే నెఱుకొనబడిన సభ్యులుగల శాసన సభ అధమపక్షము ఒకటియైనను ఉండవలెను.
- (౨) శాసనసభలో ఒకశాఖసూత్రమే ఉన్నపుడు సంస్థాన మందలి సుప్రసిద్ధ విద్యావంతులనుండి సుమారు ౨౫ మందిని గౌరవసభ్యులనుగా సంస్థానాధిపతి యేరు కొనవలెను. గొప్పవిశిష్టమయములలో ముఖ్యముగా శాసనసభ రాష్ట్రముయొక్క ప్రధాన తేమమునకు విరుద్ధమైన వైఖరి నవలంబించినదని సంస్థానాధిపతికి తోచినపుడు, ఆయన యీగౌరవసభ్యులసంఘముయొక్క సలహాను పొందవచ్చును.
- (౩) కార్యనిర్వాక వర్గము యొక్క ఆనగా, మంత్రివర్గముయొక్క సభ్యులను శాసన సభనుండి గ్రహించ వలెను. ఆవర్గము శాసనసభకు బాధ్యమై యుండవలెను. ప్రధానమంత్రి సంస్థానాధిపతి కిట్లుండెన పొందుండవచ్చును. (౪) సంస్థానాధిపతియొక్క సంతృప్తులుఒక టేసారి నిర్ణయించబడి యుండవలెను. అసాధార సందర్భములందు అతనికై చేయబడు ఖర్చు శాసనసభవారి ఆమోదమును పొందవలెను.
- (౫) న్యాయవిచారణ శాఖపై కార్యనిర్వాహక శాఖయొక్క అధికారమేమియు నుండరాదు. (౬) బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును ప్రవేశపెట్టు నపుడుగాని, పెట్టిన తర్వాతగాని సంస్థానాధిపతి తనప్రజలకు యీక్రింది ప్రధానహక్కులు గలవనిస్పష్టముగ ప్రకటించ వలెను:--

వాక్స్వతంత్ర్యము, ధనస్వాతంత్ర్యము, ఆత్మస్వాతంత్ర్యము, పత్రికల సాతంత్ర్యము. (2) (పతిరాష్ట్ర) ప్రభుత్వమున్న విధిగా చేయవలసిన కృత్యములలోయితరులపై ఆధారపడకుండ జీవించుటకు ఆవశ్యకములగు రాజ్యాభివృద్ధి కార్యములు విద్య, పరిశ్రమలు, రాజ్య సంరక్షణము, స్వరాజ్యము అనునంతవరకై నను చేర్చబడవలెను. ఈకార్యములను గూర్చి అధమపక్షము సంవత్సరమున కొక సారియైనను ఆకాలములో జరిగిన పనిని తెలుపు నివేదికలను తయారు చేయవలెను."

నరేంద్ర మండలి (Chamber of Princes)

దేశీయ రాజ్యముల పక్షమున నొక సభ ౧౯౨౧లో ఏర్పాటు చేయబడెను. దీనినే నరేంద్ర మండలి యనినారు. ఈమండలి ఆవిష్కరణలు సమావేశ మగును. దీనియందేశములు

(౧) బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకు దేశీయ రాజులు తమ కోరికలను తెలుపుకొనుట

(-౨) తమదృక్పథము విశాలముగా చేసికొనుట

(3) ఒకరి తో నొకరు సంప్రతించు కొనుట

(౪) బ్రిటిషు ప్రభుత్వముతో సంప్రతించు కొనుట
దీనిలో చర్చించు విషయములు

(౧) దేశీయ రాజ్యముల సమస్యలు

(-౨) బ్రిటిషిండియాకును లేక సామ్రాజ్యమునకును దేశీయ

రాజ్యములకును సంబంధించిన సమస్యల చర్చలు.

ఇందిప్పడు ౧౯౦౯ దేశీయాధిపతులు స్వయముగా సభ్యులుగాను మరియు ౧౨ గురు అధిపతులు ౧౨౭ చిల్లర సంస్థానముల పక్షమునను మొత్తము ౧౨౧ సభ్యులుకలరు. దీని అధ్యక్షులను ఛాన్సలర్ అందురు. ఛాన్సలరున్న, సహాయ ఛాన్సలరున్న, కార్యనిర్వాహక వర్గమున్న ఈసభ్యులనుండి ఎన్నుకొనబడుదురు.

నిజాంరాష్ట్రము.

ఇంతవరకు వ్రాసినదాని వలన బ్రటిషువారి అధీనములోనుండు ముఖ్యసంస్థానములను గురించి కొంత తెలిసికొంటిమి. ఇకమన నిజాంరాష్ట్రమును గురించి ముఖ్యముగామనము తెలిసికొన వలసియున్నది. మన రాష్ట్రమును గురించి మనలోచదువు కొనిన వారు కూడ బాగుగానెరుగరు. మరియు బ్రటిషు హిందూదేశము లోని విద్యా వంతులుకూడ మనరాష్ట్రపు స్థితిగతులెరుగరు. కావున మన రాష్ట్రమును గురించిన ముఖ్యవివరములను వ్రాయుచున్నాము.

మొట్టమొదలు మనరాష్ట్ర చరిత్రను కొంతతెలుసు కొనవలెను. ఈరాష్ట్రములో రెండుభాగము లున్నవి. (౧) తెలంగానా (౨) మరాట్వాడా. మొదటి దగు తెలంగానాలో ఆంధ్రులున్నారు. తెలంగానా అను పదము త్రిలింగ అనుశబ్దమునుండి ఏర్పడినది. త్రిలింగ దేశము అనగా తెలుగు దేశము ప్రాచీనమునుండి యేర్పడినది. పూర్వకాలములో త్రిలింగ దేశము సరిహద్దులు (౧) దాక్షిణ్యము, (౨) కాశీశ్వరము (౩) శ్రీశైలము. ఈమూడును శైవక్షేత్రములు. ఇచ్చట శివలింగము లుండి నందున ఈమూడులింగముల మధ్యనుండు దేశ మగుటచేత ఈదేశమును త్రిలింగదేశమనినారు. త్రిలింగ అను పదమునుండియే తెలుగు అను పదమేర్పడినది. ఈమూడులింగ క్షేత్రములలో కాశీశ్వరము అనునది కరీంనగరు జిల్లాలోని మంథాన తాలూకాలో మనరాష్ట్రపు సరిహద్దుననున్నది. శ్రీశైలమనునది కర్నూలు జిల్లాలోనిది. మనరాష్ట్రములోని మహిబూబనగరు జిల్లాలోని అమరాబాదు తాలూకా సరిహద్దులోనున్నది. దాక్షిణ్యము గోదావరి జిల్లాలోనున్నది. కావున ఉత్తర సర్కారులు, రాయలసీమ అనబడు కర్నూలు కడపఅనంతపురము ఒడ్డూరి, జిల్లాలు చిత్తూరు, నెల్లూరు, గుంటూరు చెంగల్పట్టణజిల్లాలున్న మనరాష్ట్రములోని తెలంగానా భాగమును కలిసి అన్నిదేశమునిపించుకొనును.

మన రాష్ట్రము విశేషభాగము ప్రాచీనమందు శాలివాహనునిచేతను అతని సతతిచేతను పాలింపబడెను. తర్వాత రాష్ట్ర కూటులు (అనగా యిప్పటి రెడ్లపూర్వీకులు) రాజ్యముచేసిరి. అటు తర్వాత ఓరుగల్లు రాజ్యముచేసిన కాకతీయులీదేశము నేలిరి. అటు తర్వాత గోలకొండరాజ్యమును స్థాపించి కుతుబుషాహీ నవాబులు రాజ్యముచేసిరి. ఈనవాబులను ఔరంగజేబు ఓడించి తన ఢిల్లీ సామ్రాజ్యములో చేర్చికొని ఆసఫ్ జా అను సూబేదారును నియమించెను. ఔరంగజేబు చనిపోయినవెంటనే ఆసఫ్ జా తన స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటించి స్వతంత్ర రాజయ్యెను. ఆసఫ్ జా ౧౭౪౮ క్రీ. శ. లో చనిపోయెను. ఆనాటినుండి అతనివంశమువారే (ఆసఫ్ జాహీవంశమువారే) ఈ రాష్ట్రమును పరిపాలించుచున్నారు. ఆసఫ్ జా తర్వాతకాలములో మహారాష్ట్రలు కొంతకాలము చౌత్ అను పన్నును వసూలు చేసుకొనుచుండిరి. కొంతకాలము ఫ్రెంచివారు ఈరాష్ట్ర నవాబులను వశపరచుకొనియుండిరి. తర్వాత ఇంగ్లీషువారు ప్రవేశించి వీరితో స్నేహముచేసిరి. ఇంగ్లీషువారితో స్నేహమైననాటినుండి మనరాష్ట్రపు నవాబులు ఇంకెవ్వరితోను సంబంధముకలిగించుకొనక మంచికి చెడ్డకు అన్నిటికి ఇంగ్లీషువారితో కలిసియుండిరి. అందుకొరకే మన నవాబులకు “విశ్వాసపాత్రుడైన షిత్రుడు” (Faithful ally) అను బిరుదముదొరికినది.

మనరాష్ట్ర నవాబుల క్రమము

ఆసఫ్ జా. క్రీ. శ. ౧౭౧౨ నుండి ౧౭౪౮ వరకు

ఈరాష్ట్రపు మొదటిపరిపాలకు లిదివరకే చెప్పినట్లు ఆసఫ్ జా. వీరికే నిజాముల్ ముల్కు అను బిరుదుండెను. ఆ బిరుదులో నిజాము శబ్దమే తర్వాతకాలములో హైదరాబాదు పాలకుల బిరుదయ్యెను. నిజాముల్ ముల్కు అనగా దేశముయొక్క విచారణ చేయునతడు. ఈ నిజాముల్ ముల్కు ఆసఫ్ జాను ౧౭౧౨ క్రీ. శ.లో

శిల్పీచక్రవర్తి తనవైసిరాయగా దక్కనులో నేర్పాటుజేసెను. అతని
యనంతరము

సలాబత్ జంగు. క్రీ. శ. ౧౭౪౮—౧౭౬౧

అతనికుమారులలో రాజ్యాధిపత్యమునకై తగవులేర్పడెను.
అందు ఫ్రెంచి, ఇంగ్లీషువారు పక్షమలుఁహించి ప్రోత్సహము
చేసిరి. తుదకు పరాసు బూసినహాయమున సలాబత్ జంగు అను
మూడవకుమారుడు ప్రభువయ్యెను. ఇతని కాలముననే ఇంగ్లీషు
వారు ఇతనివద్దనుండి మచిలీపట్టణమును [బందగ] రేవును లాగుకొ
నిరి. ఇతడనేకమారులు మహారాష్ట్రులతో పోరాడి యోడిపో
యెను.

నిజామలీఖాన్ . ౧౭౬౧—౧౮౦౩

క్రీ. శ. ౧౭౬౧ వ సంవత్సరములో నితనితమ్ముడగు నిజా
మలీఖాను రాజ్యము నాక్రమించుకొనెను ఇతడు మహారాష్ట్రుల
తో స్నేహముచేసికొనెను. ఇంగ్లీషువారితో సంధిచేసికొని ఏటేట
౯ లక్షలరూపాయలకప్పము కట్టినొప్పుకొనెను. ౧౭౬౭ లో
హైదరాబాద్ కలిసి ఇంగ్లీషువారికి విరుద్ధుడయ్యెను కాని మరుస
టి సంవత్సరమే సంధిచేసుకొనెను. ౧౭౭౯ లో తనఅన్నయగు బ
సాలత్ జంగుకు గుంటూరు నియ్యవలసివచ్చెను. ౧౭౮౧లో నితని
కిని మహారాష్ట్రులకును “ఖుర్ద్గా” వద్ద యుద్ధము జరిగెను. అందు
నిజాము ఓడిపోయి చాలతాబాదుకోటను, మరియు ఏటేట ౩౫
లక్షల ఆదాయము వచ్చురాజ్యమును వారికిచ్చెను. యుద్ధము
ఖర్చులకని ౩ కోట్ల రూపాయలిచ్చుకొనెను. ౧౭౯౪ లో మరల
ఇంగ్లీషువారితో సంధిచేసుకొని యిక ముందు ఫ్రెంచివారితో తన
సంబంధముండనేరదని యొప్పుకొనెను. ౧౭౯౯ లో టిప్పు
సుల్తానుతోటి యుద్ధములో ఇంగ్లీషువారికి నిజాము సాయపడెను.
౧౮౦౦ లో మరల ఇంగ్లీషువారితో క్రొత్తసంధికావించుకొని దాని
కార్యరూ ౬౦౦౦ కాల్బలము ౯ ౦౦౦ గుర్రపుబలముతో ఎల్లప్పుడూ

ఇంగ్లీషువారికి సహాయపడునట్లు స్పష్టమైనది. ఇతడు ౧౮౦౩ లో చనిపోయెను.

సికిందర్ జా. ౧౮౦౩—౧౮౨౯

ఇతని కుమారుడు సికిందర్ జా ప్రభువయ్యెను. ఇతని కాలములో ౨వ మరాటాయుద్ధము ౩ వ మరాటాయుద్ధమును జరిగెను. ఈ రెంటిలోను నిజాము సైన్యము ఇంగ్లీషువారికి తోడ్పడెను. నిజాం సైన్యముయొక్క శిక్షణ బాగుగాలేదని ఇంగ్లీషువారి యధీనమయ్యెను. [ఇదేవిధముగా జరుగుచు తుదకు ౧౮౦౩వ సం॥ న బ్రిటిషుఇండియా సైన్యములో నిజాము సైన్యము చేర్పబడెను] ఈ నిజాము కాలములోనే ఇంగ్లీషు అధికారులు మాలిజార్, పోలీసు శాఖలలో మొట్టమొదలు ఏర్పాటుచేయబడిరి. ఇతడు ౧౮౨౯ లో చనిపోయెను.

నాసిరుద్దౌలా. ౧౮౨౯—౧౮౫౭

ఇతని కుమారుడు నాసిరుద్దౌలా ప్రభువయ్యెను. ఇతని కాలములోనే బీరారు జరిపోవుటకు మొదలయ్యెను. ఖర్చులు విశేషమై సైన్యముజీతాలు వగైరా క్రీ. శ. ౧౮౫౭ వరకు ఇవ్వనందున బీరారును ఇంగ్లీషువారు తీసికొనిరి. ఇతడు క్రీ. శ. ౧౮౫౭లో చనిపోయెను.

అఫజలద్దౌలా. ౧౮౫౭—౧౮౬౯

ఇతని కొడుకు అఫజలద్దౌలా రాజయ్యెను. ఇతని కాలముందే ౧౮౫౭ క్రీ. శ. లో సీపాయి తిరుగుబాటు [గదర్] జరిగెను. ఈ గదరులో నిజాముగారు సాయపడినందున ఖైరాపూరు పీరికియ్యబడెను. మరియు గిం లక్షల అప్పు ఇంగ్లీషువారి కియ్యవలసినది గద్దెచేయబడెను.

మిర్ మహబూబ్ ఖాన్ ౧౮౬౯—౧౮౮౧

వీరి యనంతరము ౨౬ ఫిబ్రవరి ౧౮౬౯ లో మిర్ మహబూబ్ ఖాన్ అలీఖాను పట్టాభిషిక్తులైరి. వీరు మొదట అగుటచే

సర్ సాలార్ జంగుగారు మంత్రియై రాజ్యము పాలించిరి. ౧౮౮౪ లో నిజాముగారికి పరిపాలనాధికారమియ్యబడెను.

౧౮౯౩లో నిజాముగారు శాసనసభను ఏర్పాటుచేసిరి. ఈ శాసనసభలో నీ క్రిందివారేర్పాటు చేయబడిరి.

మిర్ మజిస్. (ప్రధానన్యాయమూర్తి)

ఒక హైకోర్టు రుకున్. (న్యాయాధికారి)

నాజిం మాల్జారి.

నాజిం విద్యాశాఖ.

నాజిం జిల్లాపోలీసు.

మోతెమద్ షేనాన్సు. (అధికశాఖాకార్యదర్శి)

౧౯౦౨ వ సం॥ లో నిజాముగారు బీరారును శాశ్వతముగా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమునకు కౌలునకిచ్చునట్లును బ్రిటిష్ వారందుకై ప్రతి సం॥ ము ౨౫ లక్షలు ఇచ్చునట్లును ఒడంబడిక జరిగె. ఈ నిజాము గారు ౨౯ ఆగస్టు ౧౯౧౧లో చనిపోయిరి.

మ. ఘ. వ. నవాబ్.

సర్ మిర్ ఉస్మాన్ లీఖాన్ బహదరుగారు.

వారి కుమారులును ప్రస్తుత ప్రభువుగారును అగు మ. ఘ. వ. నవాబు మిర్ ఉస్మాన్ లీఖాన్ బహదరుగారు సింహాసనాధిష్టులైరి. బిరుదులతోకూడ వీరిపూర్వినామమిట్లున్నది.

“లెఫ్టినెంట్ జనరల్ హిజ్ ఎక్సలెన్సీ హైదర్ ఆసఫ్ జాన్ ముజఫ్ఫరుల్ ముల్క్ వల్ ముమాలిక్ నిజాముల్ ముల్క్ నిజాముద్దాలా నవాబ్ సర్ మిర్ ఉస్మాన్ లీఖాన్ బహదర్ ఫతేజంగ్ షేయిత్ ఫుల్ అల్లె జి. సి. యస్. ఐ. జి. బి. ఇ. నిజాం హైదరాబాదు.”

ఉద్దాలో పై బిరుదులతోనహా యీ క్రిందివికూడ చేర్చి యున్నారు.

“అలాహజర్త్ బందగానేలీ ముతాలీ జిల్లాపుర్ నూర్,
సుల్తానుల్ ఉలూంఖై సరె దక్కన్.”

‘మన ప్రభువుగారి కాలములో అనేక రాజ్యాంగ సంస్కరణ
ములు, అనేకాభివృద్ధులు జరిగినవి.

అందుముఖ్యమైనవి:—

౧. హైద్రాబాదు నగరములో హైకోర్టు ఉస్మానియా హాస్పి
టల్, ఉస్మానియా విద్యాపీఠము, మున్నగునవి కట్టట.

౨. రాజపీఠు లేర్పడుట.

౩. అనేక తటాకములు నిర్మింపబడుట. అందు ముఖ్యమైనవి—

• ఉస్మాన్ సాగర్, నిజాంసాగర్, హిమాయత్ సాగర్.

౪. బాబె హుకూమతు స్థాపింపబడుట.

౫. న్యాయశాఖ, కార్యనిర్వాహకశాఖ వేరుజేయబడుట. [ఇది
౧౯౦౯-౧౦లో గావింపబడెను.]

౬. ఉర్దూభాషాభివృద్ధి అపారముగా కావింపబడుట.

౭. రైలుమార్గములు, బాటలు, విశేషముగా వేయింపబడుట.

మనప్రభువుగారు యూరోపుయుద్ధమునకుగాను సుమారు
౧౪ కోటిరూపాయలొచ్చి మరియు సుమారు ౪౦ లక్షలు ఇంగ్లాండు
లో యుద్ధమునకునష్టపడిన వారి సహాయార్థమొచ్చిరి. ఇంతేకాక
౧ కోటి ౬౪ లక్షలు యుద్ధ ఋణమునకుగాను యొచ్చిరి.
బ్రిటిషిండియాలోని విద్యాసంస్థలకును ఆసుపత్రులకును, యూరోపు
లోని సంస్థలకు, అరేబియావంటి దేశములలోని సంస్థలకు మానవేత
నముల మూలముగా అనేక లక్షలమొత్తమును దానము జేసి
యున్నారు.

కొన్ని అంకెలు

హైదరాబాదు రాష్ట్రజనసంఖ్య మొత్తము ... ౧౪౪౩౬౧౪.

అందులో

హిందువులు (బ్రాహ్మణీయ

హిందువులు) ... ౯౬౯౯౬౧౫.

ఆదిహిందువులు ... ౨౪౭౩౨౩౦.

ఆర్యులు ... ౩౭౦౦.

బ్రాహ్మణులు ... ౧౦౨.

(మొత్తం- ౧౨౧౭౬౭౨౭.

బౌద్ధులు ... ౫౨.

ముస్లిమానులు ... ౧౫౫౪౬౬౬.

క్రైస్తవులు ... ౧౫౧౩౮౨.

జైనులు ... ౨౧౫౪౩.

సిక్కులు ... ౫౧౭౮.

ఫార్సీలు .. ౧౭౮౪.

యూధులు ... ౨౭.

ఆటవికులు ... ౫౪౪౭౮౯.

మరియు

ఆంగ్లీకులు ... ౬౯౭౨౫౩౪.

మహారాష్ట్రీలు ... ౩౭౮౬౮౩౮.

కర్ణాటకులు ... ౧౬౨౦౦౯౪.

ఉర్దూ హిందీ మాట్లాడువారు... ౧౫౧౭౨౭౨.

అరవలు ... ౨౯౦౫౦.

గుజరాతులు ... ౩౩౯౧౫.

అరబ్బులు ... ౩౧౭౨.

ఇంగ్లీషువారు ... ౧౩౮౧౯.

చదువువచ్చినవారు మొత్తములో నూటికి ౫

అండు

ముసల్మానులు నూటికి-౧౨. ౪	సవర్ణహిందువులు ౪. ౮
కైస్తవులు ,, ౧౭. ౧	ఆది ,, ౨
పార్సీలు ,, ౯౪.	ఆర్య ౧. ౨
బౌద్ధులు ,, ౫౭. ౮	బ్రహ్మోలు ౭౩. ౧
	శైవులు ౨౦. ౨

ఈ రాష్ట్రములో మొత్తము ౨౦౮౩౦ గ్రామములును
పట్టణములును కలవు.

అండులో

౫౦౦ జనసంఖ్యకన్న తక్కువ గ్రామములు	౧ ౨౬౦౧
౫౦౦ నుండి ౧౦౦౦ వరకు సంఖ్యగల ,,	౫౪౩౯
౧౦౦౦ ,, ౨౦౦౦ ,, ,,	౨౮౦౮
౨౦౦౦ ,, ౫౦౦౦ ,, ,,	౮౮౪
౫౦౦౦ ,, ౧౦,౦౦౦ ,, ,,	పట్టణములు ౬౪
౧౦,౦౦౦ ,, ౨౦,౦౦౦ ,, ,,	౨౬
౨౦,౦౦౦ ,, ౫౦,౦౦౦ ,, ,,	౬
౫౦,౦౦౦ ,, ౧ లక్ష ,, ,,	౧
౧ లక్షకు పైగా ,, ,,	౧

హైద్రాబాదు నగరము లోని జనసంఖ్య ౪౬౬౮౯౪.

రాష్ట్రములోని ముఖ్యమగుపంటలు— ౧౩౪౨౪౫లో

పంట.

సినుచేసినధూమి.

పంట.

ప్రత్తి—	౩౬౦౧౬౪౫ ఎకరములు	౫౩౩౮౯౧బేళ్లు
గోధుమలు.	౧౩౦౦౬౯౯ ,,	౧౬౮౩౨౮౬న్నులు
వరి	౯౯౭౨౫౨ ' ,,	౨౯౨౫౫౧౦ ,,
జొన్న	౯౩౫౬౨౦౧ ,,	౧౨౭౫౩౬౩ ,,
పొగాకు	౭౬౨౪౯ ,,	౧౭౬౯౪ ,,
మవ్వులు	౬౦౦౬౪౦ } ,,	౭౫౧౭౬ } ,,

అవిసెలు	౨౬౯.౨౭౨	,,	౧౮౨౧౧	,,
ఆముదాలు	౮౩౭౮౮ ౨	,,	౬౦౭౯ ౬	,,
వేరుసెరగ	౧౧౧౮౦౮	,,	౩౧౯౯ ౪౦	,,
నూనెగింజలు	౫౫౪౬ ౩౦	,,	౧౫౩౧౫	,,
బెల్లం చెరుకు	౪౦ ౨౧౨	,,	౭౫౭౭౪	,,

ఒక టన్ను అనగా [౧౧౨౦ పక్కా సేర్లు]
సేరుగకి ౮౦ తులాలు.

రాష్ట్రాధ్యక్షుడు.

మొత్తము రాష్ట్రాధ్యక్షుడు యము [౧౩౪౨౪.౮౦] ౮౦౬ లక్షల ౧౮ వేలు.
దాని వివరము.

భూమిపన్ను (మాల్గుజారీ) వలన ౩౦౫ లక్షల ౪౩ వేలు		
అడవులు	...	{ ౧ లక్ష ౮౫ వేలు.
		{ ౧౧ ,, ౮౧ ,,
కరోడీగిరి	...	౧౦౨ ,, ౫౪ ,,
ఆబ్కారీ	...	౧౫౮ ,, ౪౪ ,,
సల్లమందా గలజాయి	...	౧౪ ,, ౨౬ ,,
స్థాంపులు	...	౧౯ ,, ౯౧ ,,
రిజిస్ట్రేషను	...	౨ ,, ౯౫ ,,
గనులు	...	౨ ,, ౮౨ ,,
బీరారుల కై దొరుకు ప్రతిఫలము	...	౨౯ ,, ౧౭ ,,
వడ్డీ	...	౭౩ ,, ౫౮ ,,
టంకసాల	...	౫౪ ,,
నోట్లు [కాగితములు]	...	౨౦ ,, ౯౬ ,,
సిక్కా టావర్	...	౧౨ ,,
టప్ప	...	౧౧ ,, ౨౭ ,,
అబ్బాషీ	...	౪౧ ,,
రైల్వేలు	...	౩౮ ,, ౧౮ ,,

(రూపాయలన్నియు హబీటు)

ఎలక్ట్రిసిటీ	...	౧ ,, ౩౮ ,,
ఇతరములు	...	౫ ,, ౫౧ ,,

ప్రభుత్వమునకు ఖర్చు ప్రతి సంవత్సరము (౧౩౪౨ ఫ॥ లో)
౮౫౪ లక్షల ౭౯ వేలు-

ముఖ్యమైన ఖర్చు వివరము.

మూలుజారీపైన	౬౮ లక్షల ౭౦ వేలు.
ఆబ్వాషి (irrigation)	౭ ,, ౮ ,,
అడవులు	౯ ,, ౪౬ ,,
కనోడిగరి	౨౨ ,, ౨౮ ,,
ఆబ్కారీ	౩౨ ,, ౧౮ ,,
నల్లమందు, గారజా	౧ ,, ౧౪ ,,
స్టాంపులు	౧ ,, ౧౧ ,,
రిజిస్ట్రేషన్	౧ ,, ౬౩ ,,
గనులు	౮౮ ,,
వడ్డీ	౩౪ ,, ౬౮ ,,
అప్పులు	౬ ,,
టంకసాల	౧ ,, ౬౩ ,,
మ. ఘ. వ. ప్రభువుగారికి చెల్లింపులు	౫౪ ,, ౩ ,,
యువరాజుల ఖర్చులు	౭ ,, ౮౪ ,,
జనరలీ పరిపాలన	౪౧ ,, ౧౪ ,,
మన్సబులు	౧౫ ,, ౪౬ ,,
మిలిటరీ (సైన్యము)	౮౮ ,, ౫౪ ,,
న్యాయస్థానము	౨౨ ,, ౫౭ ,,
జైల్లు	౪ ,, ౯౫ ,,
పోలీసు	౬౭ ,, ౪౪ ,,
విద్య	౯౮ ,, ౫౦ ,,

మందులు (వైద్యశాఖ)	౨౯ ,, ౩౬ ,,
మతశాఖ	౧౨ ,, ౧౯ ,,
వ్యవసాయశాఖ	౮ ,, ౧౧ ,,
పశువైద్యము	౪ ,, ౭౨ ,,
సహకారము	౩ ,, ౮౯ ,,
మునిసిపాలిటీలు	౧౧ ,, ౮౨ ,,
బంగ్లాలు, రోడ్లు	౬౯ ,, ౮౨ ,,
చైత్రేలు	౧ ,, ౧౧ ,,
పరిశ్రమలు	౩ ,, ౧౧ ,,

అధికారుల జీతములు.

మన రాష్ట్రములోని గొప్ప అధికారుల నెల జీతము లీ ప్రకారముగా నున్నవి- జీతములు సాధారణముగా హాల్టీలు. హాల్టీలు కానిచోట కల్దారు అని సూచి-పబడినది.

అధికారము-	నెలజీతము.	సూ-	అలవెన్సు.	వివరము.
పేష్కారు.	౬౦౦౦			
సదరె ఆజం	౭౦౦౦	౧౦౦౦		
సదరుల్మహం సైన్యము	౩౧౦౦			
సదరుల్మహం పైనాన్సు	౪౨౧౦	౧౦౦		కల్దారు.
సదరుల్మహం మాల్జూరీ	౪౦౦౦	౧౦౦		మోటారు ,,
		౧౧౦౦		బంగ్లా ,,
సదరుల్మహం తామిరాత్	౩౧౦౦			
సదరుల్మహం అదాలత్ వగైరా	౩౧౦౦			
సదరుల్మహం సియాసియాత్	౩౧౦౦		౧౦౦	
సదరుల్మహం పేషీ	} ౨౦౦౦ ఖాల్సా		౧౦౦	
			౧౧౦౦ హుజూర్	
			౧౦౦ సర్పెఖాన్	
మోతెమద్ బాబెహుకూమత్	౧౨౦౦			౩౦౦

మోతేమద్ సియాసి	౧౫౦౦	
నాయబ్ మోతేమద్ సియాసి	౧౨౦౦	
పైనాన్సు మోతేమద్	౧౫౦౦	౫౦౦
మోతేమద్ మాల్జూరి	౩౨౫౦	౨౫౦ కట్టారు
నాజం అత్యత్	౧౨౫౦	
షరీకు మోతేమద్ మాల్జూరి	౧౨౦౦	౩౦౦
నాయబ్ మోతేమద్ మాల్జూరి	౧౦౦౦	౧౦౦
నాయబ్ పైనాన్సు మోతేమద్	౧౨౦౦	౧౦౦
మోతేమద్ అదాలత్	౨౦౦౦	౩౦౦
నాయబ్ మోతేమద్	౧౨౦౦	
మోతేమద్ తాఖిరాత్	౨౫౦౦	౮౫౦
నాయబ్ ఛీఫ్ ఇంజనీయర్	౧౫౦౦	౩౦౦
నాయబ్ మోతేమద్	౧౨౦౦	
మోతేమద్ డ్రయినెజ్	౧౮౦౦	౩౫౦
మోతేమద్ తిజారత్	౧౨౦౦	౬౦౦
ముషీరె ఖానూన్	౨౦౦౦	౩౦౦
మతశాఖ మోతేమద్	౧౫౦౦	
సదర్ మహాసబ్	౧౫౦౦	౩౦౦
టంకసాల నాజం	౨౦౦౦	౬౦౦ ,,
సూబేదార్లు	౧౫౦౦	౧౦౦
అవ్వల్ తాలూక్దార్లు	౧౨౦౦	
దువ్వం తాలూక్దార్లు	౬౦౦	
తహీశీల్దార్లు	౩౦౦	సాధారణముగా ౩౦౦ నుండి ౩౫౦ వరకు

మోతేమద్ అనగా కార్యదర్శి, షరీకు అనగా సలహాదారు, నాయబ్ అనగా అసిస్టెంటు (సహాయ), తిజారత్ అనగా వ్యాపారము.

రాష్ట్ర విభజనము.

నిజాంరాష్ట్రము రెండు పెద్ద భాగములుగా విభజింపబడినది-

(౧) తెలంగానా, (౨) మరాట్వాడా.

కర్ణాటకులు ౧౫ లక్షలకు పైగా నుండినను వారిని మరాట్వాడాలోనే చేర్చినారు. ఈ రెండును మరల (౪) సూబాలుగా విభజింపబడినవి. మనరాష్ట్రములో మొత్తము ౧౭ జిల్లాలు. ప్రతి జిల్లాలో కోన్ని తాలూకాలు కలవు.

౧ ఔరంగాబాదు సూబా ౩ మెదకు సూబా

౨ గుల్బర్గా సూబా ౪ వరంగల్ సూబా

౧. ఔరంగాబాదు సూబాలోని జిల్లాలు.—

౧ ఔరంగాబాదు ౩ పర్భనీ

౨ బీడ్ ౪ నాందేడ్

౨. గుల్బర్గా సూబాలోని జిల్లాలు.

౧ గుల్బర్గా ౩ బిదరు

౨ ఉస్మానాబాదు ౪ రాయచూరు.

౩. మెదకు సూబాలోని జిల్లాలు.

౧ మెదకు ౩ బాగల్

౨ నల్లగొండ ౪ మహిబూబనగరు.

౪. వరంగల్ సూబాలోని జిల్లాలు-

౧ వరంగల్ ౩ ఆదిలాబాదు

౨ కరీంనగర్ ౪ నిజామాబాదు.

ఈ సూబాలలో చేరనట్టి అత్రాపుబద్దాశిల్లా యొకటిగలదు.

మరియు ప్రతి జిల్లాలోని తాలూకా లీ క్రింది విధముగా, నున్నవి.

జైరంగాబాదు సూబా.

జైరంగాబాదు జిల్లా తాలూకాలు.	బ్రిడ్జిల్లా తాలూకాలు	పర్షిసీజిల్లా తాలూకాలు	నాందేడుజిల్లా తాలూకాలు
౧ అంబడ్	౧ మోమినాబాద్	౧ హింగోలీ	౧ బిలోలీ
౨ జైరంగాబాదు	౨ అప్పి		౨ దేస్లూర్
౩ భోకర్	౩ బ్రిడ్జ్	౨ కలమూరీ	౩ హద్గావ్
౪ గంగాపూర్	౪ గెవాయీ	౩ పర్షిసీ	౪ కంధూర్
౫ బాలా	౫ మంజ్గెగవ్	౪ పాథ్రీ	౫ ముధోర్
౬ కన్నడ్	౬ పాటోదా (సర్కేఖాసు)	౫ బస్మత్	౬ నాందేడ్
౭ పరక్		౬ జేహూర్	
౮ విజాపూర్		౭ పాలెం (సర్కేఖాసు)	

(సర్కేఖాస్ ఇలాకా)

ఖులాబాదు
సిల్హడ్

౪
౬౫౨
౪
౫
౫
౫
౫

౨౨

గుబ్బర్దా సూపా.

16

గుబ్బర్దా జిల్లా తాలూకాలు	రాయచూరు జిల్లా తాలూకాలు	ఉస్మానాబాదు జిల్లా తాలూకాలు	బీదర్ జిల్లా తాలూకాలు
౧ చించోలి	౧ ఆలంపూరు	౧ తుల్సాపూర్	౧ బీదరు
౨ గుబ్బర్దా	౨ దేవదుర్	౨ కలం (సర్వేఖాస్)	౨ అహ్మద్ పూర్
౩ కొడంగల్	౩ గంగావతి	౩ ఉస్మానాబాదు (,,)	౩ ఉడ్గీర్
౪ నేడమ్	౪ కుమ్మగి	౪ పరేండా (సర్వేఖాస్)	౪ నెలంగా
౫ యాన్గీర్	౫ లింగసూగూరు	౫ లాతుర్ (,,)	౫ జన్యాడా
౬ అందోలా (సర్వేఖాస్)	౬ మాన్వీ	(సర్వేఖాస్.)	
౭ షోరాపూర్ (,,)	౭ రాయచూరు		
౮ షాపూర్ (,,)	౮ సింధునూరు		

సర్వేఖాస్ పరిశీలనము.

మొదట సూచన.

మొదటజిల్లా తాలూకాలు	బాగాత్ జిల్లా తాలూకా	మహిబూబనగర్ జిల్లా తాలూకాలు	నల్లగొండజిల్లా తాలూకాలు
౧ అందోలు,	౧ బాగాత్	౧ అమ్రాబాదు	౧ భువనగిరి
౨ కలబూర్	౨ కలబూర్	౨ కల్వకుర్తి	౨ దేవరకొండ
౩ మొదట		౩ మహిబూబనగర్	౩ హుజూరునగర్
౪ సిద్దిపేట		౪ మల్తుల	౪ జన్నామ
౫ యల్లారెడ్డి		౫ నాగరకర్నూలు	౫ మిరియాలగూడెము
		౬ పర్తి	౬ సూర్యాపేట
			౭ నల్లగొండ

వరంగలు సూబా.

వరంగలుజిల్లా తాలూకాలు.	కరీంనగరుజిల్లా తాలూకాలు.	ఆదిలాబాదుజిల్లా తాలూకాలు	నిజామాబాదు జిల్లా (ఇందూరు) తాలూకాలు
౧ ఖమ్మం	౧ జగ్గయ్య	౧. ఆదిలాబాదు	౧. ఆర్కూరు,
౨ మహిబూబాబాదు	౨ హుజూరాబాదు	౨. ఆసిఫాబాదు	౨. బోధన్,
౩ మధిర	౩ కరీంనగరు	౩ చెన్నూరు	౩. బాస్కాడ,
౪ పాకాల	౪ మహాదేవపూరు	౪ కిన్సల్	౪. కామారెడ్డి,
౫ పాల్వంచ	౫ వరకాల	౫ లక్ష్మేటిపేట	౫. నిజామాబాదు.
౬ ములుగు	౬ సిరిసిల్లా	౬ నిర్మల	
౭ వరంగల్	౭ సుల్తానాబాదు	౩ రాజారా	
౮ యల్లందు		౮ సిర్పూరు	
		౯ బోధన్	
		౧౦ ఊటూరు	

అత్రాఫుబల్దా జిల్లా తాలూకాలు ౧. అంబరేపేట (వర్గీ), ౨- ఆనఫ్ నగర్ (గర్బీ) ౩. మేడ్చల్ (వీమూరీ) ౪. పాహాబాదు (జనూబీ) ౫. పట్నూరు (ధారూరు). ౬. ఖడ్గూ ౭. హుమ్నూబాదు.

నిజాంరాష్ట్ర పరిపాలనము

శా స న స భ

ఇక నిజాంరాష్ట్ర రాజ్యాంగపద్ధతి యెట్లున్నదో విచారిం
తము. క్రొత్త చట్టములు చేయించుటకు, ఉన్న వానిలో మార్పులు
చేయుటకు, ఫర్మానులిచ్చుటకును, ఇతర విధములలో సర్వకార్యము
లందును తమ యిష్టానుసారము ఆజ్ఞలను జారీచేయుటకును మ. ఘ,
వ. నిజాము ప్రభువుగారు సర్వతంత్రస్వతంత్రులు. రాష్ట్రములో
శాసనాదులను చేయుటకు శాసనసభయు, వివిధ ప్రభుత్వశాఖలను
పరిపాలించుటకును, ముఖ్యరాజకీయసమస్యలను పరిష్కరించుటకు
బాబెహుకూమతును (కార్యనిర్వాహకసభ) కలవు. ఈ రెండు సభలలో
కావింపబడు తీర్మానములు ప్రభువుగారి యంగీకారము పొందనిది
చెల్లనేరవు. బాబెహుకూమతు ఆరు శాఖలుగా విభజింపబడినది. ఆవి
వరములిప్పుడు వివరింతుము. సర్వరాజ్యాంగములకును మూలము
మన ప్రభువుగాకేయని తెలిసికొనవలయు.

ప్రభువుగారు

శాసనసభలు

బాబెహుకూమత్

(శాసనములు కావించుట)

(ఆరు శాఖల ద్వారా
వివిధ సర్కారీ శాఖ
లను చూచుకొనుట.)

బ్రిటిషిండియాలో ప్రతిరాజధానికిని ఒక శాసనసభయు
మొత్తము ఇండియాకు ఒక అసెంబ్లీ నేటుకొన్నిలున్న కలవు.
అచ్చటి శాసనసభలకును మన శాసనసభకును చాల భేదముల కలవు.
మన రాష్ట్రమునకంతయు నొకే శాసనసభ కలదు. ఈ శాసనసభ
ఖానూక్ ౧ సక్ ౧౩౦౪ ఫసలీ మూలముగా నేర్పాటు చేయబడెను.
ఈ సభానియమావళిలో కొన్ని మార్పులు ఖానూక్ ౩ సక్ ౧౩౦౫
ఫ. ఖురియు ఖానూక్ ౧ సక్ ౧౩౧౧ ఫ. ద్వారా గావింపబడినవి. కా

పున ఈరం ఏండ్లనుండి మనశాసనసభలో కనబడునంతటి మార్పు లేనియ్యచేయబడలేదు.

మనశాసనసభలో మొత్తము ౨౨ మంది సభ్యులు:
సభ్యుల వివరము

అధ్యక్షులు	౧
ఉపాధ్యక్షులు	౧
ప్రభుత్వ సభ్యులు	౧౨
అనధికార సభ్యులలో జాగీర్దారులపక్షమున	౨
„ „ వక్త్రపక్షమున	౨
„ „ పాయగాసంస్థానములపక్షమునుండి	౧
మునుండి	౧
మంత్రిగారు నియమించిన సభ్యుడు	౧
అనధికార సభ్యులు తమముద్దతు పూర్తి అగుట చే వెల్లిపోవునప్పుడు వారిలోనుండి మంత్రిచే నియమింపబడినవారు.	౨

మొత్తము ౨౨

పై మెంబర్ల వినరములింకను నిట్లున్నవి:—

అధికార సభ్యులలో

౧. మీర్ మస్లీన్ (ప్రధాన న్యాయమూర్తి)
౨. న్యాయశాఖ కార్యదర్శి
౩. ముఖీ కౌన్సిలర్ (Legal adviser)

వీరు ఉండితీరవలెను.

అనధికార సభ్యులలో

జాగీర్దారులలో ౬౦౦౦ రూపాయలుభేక అంతకుపైగా సాలీ నాఅదాయముగలవారే తమలో ఇద్దరిసభ్యుల నెన్నుకొని సంపదలెన్ను

వక్రీళ్లలో హైకోర్టువక్రీళ్లే తమలో ఇద్దరిని ఎన్నుకొని పంపవలెను.

కనుక మొత్తముపై విచారించిచూచిన నిజముగా అసభ్యులగు లును స్వతంత్రులును అనదగిన మొబర్లు ఇద్దరే [ఇద్దరువక్రీళ్ళు]

సభ్యుల ఎన్నికలు రెండేండ్లకొకమారు జరుగును, ముషీరె ఖానూగారు శాసనసభా కార్యదర్శి. సభలెప్పుడు జరుగునది ఎన్నడుజరుగునది ఎన్నిమార్లు జరుగునది అంతయు మంత్రిగారి యిష్టము. సభకు గి మొంబర్లకన్న తక్కువ మొంబర్లువచ్చిన సభాకార్యములు జరుపకూడదు. ఒకవేళ గి కన్న హెచ్చువచ్చినను ఆధ్యక్షుల యిష్టములేకున్న సభను ఆపివేయవచ్చును.

స భ లో ని చ ర్చి లు

దరఖాస్తులు:—

అనగా ఏశాసనము గావింపబడనున్నదో దానిసంబంధమగు దరఖాస్తులను ప్రవేశపెట్టి సభ్యులు ఆలోచించుట.

సభ్యుల ప్రస్తావములు

(Motions) ఇవియు కాబోవు శాసనసంబంధమైనవిగా నుండవలెను.

ఇ ష్యు డు ం డు మెం బ ర్లు

(౧౩౪౪ ఫ.లో)

౧. అధ్యక్షుడు

౧. ఉపాధ్యక్షుడు

౧. మీర్ మన్సూర్

౧. ఖాం సెక్రటరీ

౧. కార్యదర్శి-ముషీరె ఖానూగా

} హోదానుబట్టి
సభ్యులు

౧.	మతశాఖ నాజం	}	అధికార సభ్యులు
౧.	(ఫైనాన్సు) ఆర్థికశాఖ కార్యదర్శి		
౧.	అత్యంత నాజం		
౧.	రాజకీయశాఖా (సెక్రటరీ) కార్యదర్శి		
౨.	హైకోర్టు న్యాయమూర్తులు		
౧.	కోర్టులు		
౧.	సర్ప్రెజెంట్ స్పెషల్ ఆఫీసరు		
౧.	పారిశ్రామిక శాఖకార్యదర్శి	}	అధికారేతర సభ్యులు
౧.	మిర్ మిస్ట్రీస్ పాయగా		
౨.	హైకోర్టువకీళ్లు		
౨.	జాగీర్దార్లు		
౧.	సాహసకారి	}	అసాధారణ సభ్యులు
౨.	అసాధారణ సభ్యులు .		

౨౨. మొత్తము

చిత్తుశాసనములు

సభ్యులచే చిత్తుశాసనములు (Bills) ప్రవేశపెట్టబడిన అధిక సంఖ్యాక్లామోదించినచో ఆశాసనమును ప్రభువుగారి ఘర్మాన కొరకై పంపుదురు.

శాసనసభయొక్క ముఖ్యకార్యము శాసనములలో మార్పులు లేక రద్దు, లేక క్రొత్తవిచేయుటయైయున్నది. వోట్లు [సమ్మతులు] ఇచ్చుటలో ఒకవేళ అధ్యక్షుని వోటుతోకూడ ఉభయపక్షములలో సమానపువోట్లు ఏర్పడిన అధ్యక్షులు మరల తనవోటును వినియోగించి (Casting Vote) శాసనమును పడగొట్టవచ్చును. లేక నెగ్గింపవచ్చును.

కాబోవు శాసనమువలన ఎవరికేని ఎవరిద్రవ్యమునకేని నష్టముకలుగునట్లైన వాడగాని వారివశీస్సుగాని అధ్యక్షుని సెలవుబొంది సభలో తమ ఆక్షేపణము వినయపూర్వకముగా ఉచితవద్దతిని తెలుపుకొనవచ్చును. అధ్యక్షుల సెలవులేనిది ఏసభ్యుడుగాని యీ క్రింది విషయములతో సంబంధముగల శాసనముల ప్రవేశపెట్టగూడదు.

౧. సర్కారీ ఆదాయములు, ఖజానా, శాకీవగైరా
౨. ప్రజలయొక్క మత విశ్వాసములు
౩. సైన్యశాఖ
౪. నిజాంరాష్ట్రమునకు బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకునుగల సంబంధములు
౫. శాసనసభా నియమావళి
౬. ప్రభువుగారి ఘర్మానులకు విరుద్ధము లగునవి

అయినను ఈ క్రిందివాటితో సంబంధించిన శాసనములనే ప్రవేశపెట్టవలెను.

౧. షరేషరీఫ్ (ఇస్లాముమతశాసనము)
౨. హిందూ ధర్మశాస్త్రములు.
౩. ఆయాసంఘములయొక్క ప్రత్యేక శాసనములు
౪. ఆచారములు

ప్రవేశపెట్టబడు చిత్తుశాసనము వారముదినములుముందు సభాసభ్యునికి పంపబడును. ఒకవేళ మార్పులుగాని అధికారలోచనగాని అవసరముండిన నొక ప్రత్యేకసంఘము నేర్పాటుచేసి వారివశము చేయదురు. వారి యభిప్రాయానంతరము మరల చర్చించి అధికశంఖ్య యెట్లతీర్మానించిన అట్లు నిర్ణయింతురు.

ఈసభాతీర్మానము ప్రభువుగారి అనుజ్ఞకై పంపబడును. ప్రభువుగారి యాజ్ఞాప్రకారమే శాసనసభవారు రద్దుచేయుటయో లేక సూచించినప్రకారము మార్పులు చేయుటయో కావించి విజ్ఞాపనము పంపుకొందురు. ఇవి మన శాసనసభా విశేషములు.

గమనిక:—

౧౩-౧౧-౧౯౩౮లో శాసనసభయొక్క భవనప్రవేశోత్సవసందర్భమున ప్రభువుగారికి శాసనసభవారు అధికారసభ్యులును, అసభ్యకారసభ్యులును సమానసంఖ్యలో నుండవలెనని విచిత్రము సమర్పించుకొనిరి. అందుపై ఆ రేండ్లకాలమువరకు యిదివరలోనుండిన ౬ మంది అసభ్యకారసభ్యులుకాక మరి ౫ గురు హెచ్చుగా తీసుకొనునట్లు సెలవిచ్చిరి. కాని అది నేటివరకును అమలులో లేకపోయెను.

బాబెహుకూమల్

దీనిని ఇంగ్లీషులో ఎక్సక్యూటివ్ కౌన్సిలు అందురు. తెనుగులో కార్యనిర్వాహకసభ. ఈ బాబెహుకూమతుపూర్వము కౌన్సిల్ ఆఫ్ సేటలు అనుచదుండెను. ఈ స్వాతంత్ర్య క్యాబినెట్ కౌన్సిలు ఏర్పడెను. ౧౯౪౭ క్రీ. శ. లో కావింపడిన “ఖానూన్ ను బారక్” అను శాసనము ప్రకారమిది జరుగుచుండెను. ఇప్పటి ప్రభువుగారి కాలములో కూడ ప్రధానమంత్రిద్వారా ఈ క్యాబినెట్ కౌన్సిలు వ్యవహారములు జరుగుచుండెను, కాని ప్రభువుగారి ౫ ఏండ్లవరకు మంత్రిగారిపని కూడ దామేచేసిరి. ఇట్లు రాజ్యపాలనచేయుట భారమనిభావించి ౧౬ దై ౧౯౩౯ నుండినాడు బాబెహుకూమతును ఏర్పాటుచేసిరి. ఈ బాబెహుకూమతుకు అధ్యక్షులు సద సభ్యులు. ఏడు ప్రధానమంత్రులు. దీనిసభ్యులు ఏడుమిదిగురు. అందువల్ల ఆరు శాఖల షేక్షముననుండురు. వీరిని సదరుల్లహములందురు.

ఈ బాబెహుకూమల్ సభ ప్రతివారముకొకమారు జరుగును. సద సభ్యుల ఉండిన వారధ్యక్షులుగానుండురు. వారు లేకుండిన సభ్యులలోనే ఒకరు (సహాయ సద సభ్యులుగా) ప్రభువుగారి చే నేర్పాటు ఐన వారు) అధ్యక్షులగుదురు. అధిక సంఖ్యాకుల తీర్మానము నెట్లను. అది ప్రభువుగారిపై పంపవలెను. వాని అనుష్ఠించిన చెల్లును. లేదా వారికి రద్దుచేయు (Veto) అధికారముకలదు.

బా బె హు కూ మతుకు అచేకాధికారములుకలవు. ఉన్నతోద్యోగుల నియామకములు, వారి నేరముల విచారణ, భూమిపన్నుల హెచ్చింపు తగ్గింపు, మురాయిలాలు (Appeals) వినుట, గొప్పీలుచేయుట, లేక రద్దుచేయుట, మున్నగునవి కలవు. ప్రభువుగారి తమ సర్కారులలో దానివిధులనుగూర్చి యీ ప్రకారము నెలవిచ్చినారు.

“విద్యాభివృద్ధి, ఆరోగ్యవృద్ధి, ఆర్థికాభివృద్ధి, వ్యాపారము చేతిపనుల ప్రోత్సాహము, గొట్టలు డ్రైన్లు మున్నగు రాకపోకల అభివృద్ధి, ఇంకను ఇట్టివి”, ఈ బా బె హు కూ మతు అధీనమైయున్నవి.

సదరుల్యహములలో (మెంబర్లు) ప్రతివారినీ కొన్ని శాఖలేర్పాటుచేసినారు. ఇట్లు ఆరురి సదరుల్యహముల అధీనములో రాష్ట్రములోని సర్కారీ శాఖలన్నియు చేరియున్నవి. ఈ ఆరుగురి అధికారములు, వారి అధీనమందుండు శాఖలీక్రిందనియ్యగడుచున్నవి.

సదరుల్యహం మాల్ (7 విన్యూ మెంబర్)

మాల్గుజారీ శాఖలో నీక్రిందివి చేరియున్నవి:—

కచ్చేరీలు.

అధికారులు.

౧. మాల్గుజారీ కచ్చేరీ

సూబేదారులు

౨. కరోడ్గిరి (Customs)

కరోడ్గిరి నాజిం

౩. ఆబ్కారీ

ఆబ్కారీ ”

౪. బందోబస్తు (Settlement)

బందోబస్తు ”

౫. జంగ్లాత్ (Forest)

”

౬. పరిగణనశాఖ (Statistics)

”

౭. అతియాత్ [ఇనాముల సంబంధము.]

”

౮. తరఖాయా తెఆమ్మ [అభివృద్ధి శాఖ]

”

౯. కోత్వాల్ బద్దా (Commissioner of city police) కోత్వాలు

౧౦. జిల్లా లకోత్వాలు Ditector of District Police and jails } నాజిం పోలీసు అజ్గా

సదరుల్కహం ఫౌజ్ వ తిబాబత్. (Military & Health member)

వీరి అధీనములోని కచ్చేరీలు:—

కచ్చేరీలు.

అధికారి నరు.

౧. సైన్యశాఖ (బాఖాయిదా, బేఖాయిదా) కిమాండర్. ఇన్ స్పెక్ట్
(Regular and irregular troops)

౨. యూనానీశాఖ

మొహతెమిం

౩. ఆంగ్లవైద్య

నాజం

సదరుల్కహం తామిరాత్

౧. తామిరాత్ ఆమ్మా
ఆబ్ పాషి (irrigation)

}

ఫీఫ్ ఇంజనీయరు

౨. డ్రెయినేజీ,

నాజం

౩. బులిఫాను

మొహతెమిం

సదరుల్కహం సియాసియాతు

౧. సియాసియాత్ (రాజకీయశాఖ)

కార్యదర్శి

౨. సఫాయి (మునిసిపాలిటీ)

కమిషనర్

౩. ఆరాయిమెబల్దా

నాజం

City improvement board

౪. తాలీమాత్ (విద్యాశాఖ)

„

౫. ప్రకటనశాఖ (Information bureau).

„

సర్కారీకచేరీల విభజన

బాబెహుకూసుతులోని శాఖలనుగూర్చి తెలిసినాము. ఆ శాఖలలో [రాష్ట్రములోనిసర్కారీశాఖలలోని]విశేషములు తెలిసికొనవలెను. అట్లు తెలుపుటకుముందు తాలూకాలలో జిల్లాలలో సూబాలలో ఏయే కచ్చేరీలుండునో తెలిసికొనవలెను.

మనరాష్ట్రములో నాలుగు విభములగు ప్రభుత్వములున్నవి చూచును.

౧. సీవాని. సీవనే ఖాగ్నాయంగురు. ఇదినేరుగా ప్రభువుగారిచే నియోగింపబడిన అధికారులచే నాలింపబడుచున్నది.

౨. సర్పెఖాస్. ఇది ప్రభువుగారి సొంతఖర్చునిమిత్తమై ప్రత్యేకింపబడినభాగము. ఈపద్ధతి సవాచ్ మీర్ మహబూబ్‌ఖాన్ ప్రభువుగారికాలములో ఏర్పాటుచేయఁబడినది. ఇతర దేశీయ రాజ్యములలో సీపద్ధతియున్నట్లుకనఁబడును. అందుచేతనే అనేక ప్రభువులు తమ ప్రజలద్రవ్యమునుండి తమ యంగ్రాలుకట్టించుచున్నారనియు, తమ విరోధాలను ఆడంబరములకు నుబారాఖర్చులు పెట్టుచున్నారనియు నానావిధములగు మొరలు పత్రికలలో మనమువినుచునేయున్నాము. ఇంగ్లాండులోని చక్రవర్తిగారికి, వారి కుటుంబమువారికిని సాలీ నాఖర్చులకు పాస్ పోంట్ వారీర్పాటుచేసినారు. ఆ మొత్తములో వారి సొంతఖర్చులకై వారిప్రముచచ్చినట్లుఖర్చు పెట్టుకొనవచ్చును. కాని అవి ఖర్చుపెట్టి అదేసంవత్సరములో మరల ద్రవ్యమియ్యమనిన ఇయ్యదు.

మనప్రభువుగారు తమ సొంతఖర్చులకై — ఒకజిల్లా(అత్రా ఫుబల్దా) అనునది ప్రత్యేకించినారు. ఇదిగాక సంవత్సరమునకు గిం లక్షలరూపాయలు దివానీఇలాకాఆదాయమునుండి ప్రభువుగారికి య్యబడును. మరియు కొన్ని జిల్లాలలో కొన్ని తాలూకాలనో లేక కొన్ని గ్రామములనో ఏర్పాటుచేసినారు. ఈభాగమును సర్పెఖాసు

అందురు. అనగా సంతముఖిర్పుఅని అర్థము. ఈ సర్వేఖాసులో దాదాపు దీవానీ లేక ఖాల్సా భాగములోవలెనే అధికారులుకలరు

(3) పాయెగాలు.

పూర్వము నిజాం ప్రభుత్వమునకు యుద్ధములందు సహాయముచేయుటకై కొంత సైన్యమును ఎల్లప్పుడును సిద్ధముగానుంచుటకు కొందరేర్పాటుచేయబడిరి. అట్టి ప్రతివాడును ఆసైన్యమునకు బత్తెము, జీతము, బట్టలు, ఆయుధములు, మున్నగునవి తానే భరించుకొనవలెను. ఈ కార్యనిర్వహణమునకై వారికి కొన్ని జాగీరులిచ్చిరి. అట్టి జాగీర్లనే పాయెగాలందురు. మన రాష్ట్రములోని పాయెగాలే సంస్థానములన్నిటిలో పెద్దవి. ఆపాయెగాల వివరములు ప్రత్యేకముగా ముందు ప్రాయోబడును. ఈ పాయెగాలు నవాబులకే యియ్యబడినవి. హిందువులకు ఇయ్యబడలేదు. విశేషముగా ప్రభు బంధువర్గమువారికే యియ్యబడి యిప్పటికీటులే జరుగుచు వచ్చుచున్నవి.

(౪) జాగీర్లు.

పూర్వము. ప్రభుభక్తి చూపినందున, లేక గొప్ప ఉద్యోగములు చేసినందున, లేక యుద్ధములో ప్రాణములిచ్చినందున, లేక మతవిషయములో గురువులైనందున, హిందూ రాజులును, తర్వాతి ముసల్మాను ప్రభువులును అనేకులకు జాగీరుల నిచ్చియుండిరి. అట్టి వానిలో పెద్దపెద్ద జాగీరులను సంస్థానములయొద్దను చిన్నవాటిని జాగీరులని చెప్పుదురు.

జాగీరులవంటివే ప్రభువులచేత ఇయ్యబడిన ఇనాములలో అనేకదర్జాలు కలవు. మఖ్తాలు, ఇనాములు, మున్నగువాని భేదములనుగురించి ముందు తెలుపుదుము.

ఇచ్చట దీవానీ లేక ఖాల్సాలోని కచ్చేరీల విభజనము తెలుపుదుము.

(౧) హైదరాబాదు నగరము రాష్ట్రమువ కంఠయు ముఖ్య పట్టణము. ఇందు శ్రీ ప్రభువుగారుండుటచేతను, ప్రధాన మంత్రియు, ఇతర మంత్రివర్గముండుటచేతను, రెసిడెంటు, సైన్యము ఉండుటచే తను, జిల్లాలయొక్కయు సూబాలయొక్కయు మురాఫా కచ్చేరీలు నగరమందే ఉండవలసి వచ్చినది. అందుచేత నగరమందుండు ముఖ్య మగు కచ్చేరీలేవనగా:—

౧. కొత్వాలీ బల్దా (City police)
౨. జిల్లా పోలీసు కచ్చేరీ (District police)
౩. మాలుజారి (Revenue)
౪. హైకోర్టు (అదాలతుల్ ఆలియా)
౫. దీవానీబల్దా (City Civil Court)
౬. ఫౌజ్దరీబల్దా (,, Criminal ,,)
౭. దారుల్ ఖజా (ఖాజీగారి న్యాయస్థానము)
౮. ఉమూరె మజహబీ (మతశాఖ)
౯. వ్యవసాయపు కచ్చేరీ.
౧౦. మైనాన్సు.
౧౧. టంకసాల, ఎలక్ట్రిసిటీ, (Mint & Electricity)
౧౨. ఇంజనీయరింగు శాఖ.
౧౩. ఉస్మానియా విద్యాపీఠము (University)
౧౪. శాసనసభ.
౧౫. బాబెహుకూవత్.
౧౬. వాణిజ్య పరిశ్రమలశాఖ (Commerce and industries)
౧౭. ప్రభుత్వ ప్రకటనశాఖ (Information bureau)
౧౮. ఆరాయిషెబల్దా (City improvement board)
౧౯. సిఫాయి (City Corporation)
౨౦. ఆబ్కారీ
౨౧. అడవిశాఖ
౨౨. కరోడ్గిరి

౨౩. విద్యాశాఖ
౨౪. జంతుచికిత్సాశాఖ
౨౫. వైద్యారోగ్యశాఖ
౨౬. బంధోబస్తు
౨౭. తామీరాత్

౨ సూబాలలోని కచ్చేరీలు

కచ్చేరీ

అధికారి

సూబేదారీ

సూబేదారు

న్యాయశాఖ

సెషన్స్ జడ్జి లేక సడర్

అదాల్తీ నాజం

విద్యాశాఖ

సడర్ మొహతెమీం

టప్పా

మొహతెమీం

అబ్కారీ

అబ్కారీ త లూకార్దారు

౩ జిల్లాలోని కచ్చేరీలు

కచ్చేరీ

అధికారి

మాల్ (Revenue)

అవ్వల్ తాలుక దారు

న్యాయశాఖ

నాజం

విద్య

మొహతెమీం

నిర్మాణ [తామీరాత్]

జిల్లా ఇంజనీయర్

టప్పా

టప్పా ఇన్స్పెక్టర్

కరోగ్గిరి [ఉండినచోట]

మొహతెమీం

అబ్కారీ

మొహతెమీం

వైద్యశాఖ

జిల్లా సర్జన్

గమనిక:—

[ప్రతిజిల్లాలో వై శాల్యమునుబట్టి రెండుమూడు “డివిజనులు” ఉన్నవి. ఈ డివిజనులలో తాలూకార్లు యొక్క మదద్గారులు

(Assistant collector) ఉండురు. వీరు మల్లుజారీవనులను విచారిం చుకొందురు. వీరికి కొన్ని విషయములలో తహసీలుదారు లోబడి యుండును.

౪ ప్రతి తాలూకాలోని కచ్చేరీలు

కచ్చేరీ

అధికారి

తహసీల్ కచ్చేరీ

తహసీలుదారు

తహసీల్దారు ఆధీనములో షేష్కారు గిర్దావరులు మొదల గువారు పనిచేయుదురు

న్యాయశాఖ

మున్సిఫ్

పోలీసు

ముంతజం లేక అమీన్

సిర్దానాశాఖ

తాలూకా ఆఫీసరు

వైద్య

అసిస్టెంటు సర్జన్

రివెన్యూ

రివెన్యూరు

మరియు కిరోడ్గిరి ఉంచబడిన ఫలమైన కిరోడ్గిరి అమీన్, అడివులును వోట జంగ్లాత్ అమీన్ ఉండురు.

గ్రామము

అన్ని టికిన్న చిన్నది గ్రామము. ఈ గ్రామాలే అందరికి ని తాత మొదలుకొని రాజువరకు జీవనాధారమైయున్నవి. ప్రతి గ్రామములో యీ క్రింది అధికారులుండురు.

౧ పోలీసులు

౨ మాలీపదాలు

౩ స్వచ్ఛ

౪ సేత్ సందీ (లేక తలా)

వీరు గ్రామములోని శాంతిక సర్కార్ పన్నుకును జమ్మేదారి గానుండువారు. వీరి ఉద్యోగములు చిన్నవైనను రాజ్యములకువలె వంతపారంభేణ వచ్చునవియు జ్యేష్ఠునిచే అధికారము చెల్లునట్టివి యునై యునవి.

ఇక ప్రతిశాఖనుగురించి ఇంచుక విపులముగా తెలుపుదుము.

శాఖలు—వాని వివరములు

(1) మూల్గుజారి.

ఈ కచ్చేరీ అన్నిటికన్న ముఖ్యమైనది. రాష్ట్రపు ఆదాయ ములో అన్నిటికన్న హెచ్చు భూమిపన్ను వలన వచ్చు ఆదాయమే. అందుచేత యీ శాఖ పూర్వకాలమునుండియు చాల ముఖ్యమైనది. ఈ మూల్గుజారీ అధీనములోనే ఆబ్కారీ, కరోషిగిరివంటివి చాల శాఖలున్నను, ఇప్పుడు కేవలము భూమిపన్నులను గురించి మాత్రమే యీ భాగములో చర్చింతుము.

ఈ రాష్ట్రములోని రవము హిందూ రాజులుండినప్పుడు సాధారణముగా పంటలో ఆరవభాగము పన్ను తీసుకొనుచుండిరి. మహారాష్ట్ర కాలములో “చాత్” అనగా నాల్గవభాగము వసూలు చేయుచుండిరి. దేశముఖ, దేశపాండ్యాల పన్నులను హుకాలమునుండి యీ దేశములో నేర్పాలుగా నుండెను. ఈ పద్ధతినే గోలకొండ నవాబులు జారీజేసిరి. ప్రతి గ్రామమునకు ఒక పన్ను ఒక పట్టా కొన్ని గ్రామాల పట్టెండపై పెద్ద దేశములున్ను, అదేవిధముగ కొన్ని గ్రామాల పట్టెందరిల పెద్ద దేశపాండ్యాయమునకు ఈ దేశములఖులపై సర్ దేశములున్ను దేశపాండ్యాలపై సర్ దేశపాండ్యాయమును ఏర్పాటు అయియుండిరి.

(కర్నాటకులు, రాష్ట్రకూటలు, రాజ్యము చేసిన కాలములో ఇదేవని చేయువారిని గొడు, నాడకొడు, సర్నాడకొడు అని పిలుచుచుండిరి.)

ఈ దేశముఖులు, దేశపాండ్యాలు భూమిపన్ను వసూలుచేయుటకు జమ్మేదారులుగా నుండిరి. గోలకొండ నవాబుల యనంతరము ఆసఫ్ జాహీ వంశస్థుల కాలములో దేశమును కొన్ని భాగాలుగా విభజించిరి. మొదటి నిజామగు నిజాముల్ ముల్క్ ఆసఫ్ జాహీ కాలములో ఈ రాష్ట్రము ౬ సూబాలుగా ౯3 సర్కారులుగా, ౧౨౩౬ మహాలులుగా విభజింపబడెను. తర్వాతి కాలములో

“సర్కారు” అను భాగములోనే పర్గణాలు ఏర్పాటు చేయబడెను. ప్రతి పర్గణాను తాలూకారు అనువానితో లేక గుత్తేదారునితో ఏడాదికి, మూండ్లకో, ఏదోయొక నియమిత కాలమునకుగాను గుత్తాకిచ్చుచుండిరి. ఆగుత్తాకన్న ఎంత ఎక్కువ పసూలైన అదంతయు గుత్తేదారుచే ఈ గుత్తేదారులైన తాలూకారులు మరల తమ గుత్తాలో దేశములును దేశపాండ్యాలను భాగస్థులనుగా చేసికొని వారిద్వారా పన్నులను వసూలుచేయుచుండిరి. పన్నులు భూమిపై వసూలుచేయకుండిరి. ఆకాలములో భూమి కొలతల్లు లేవు. కాండ్లపైన ఎద్దులపైన పన్ను వసూలు చేయుచుండిరి.

౧౮౪౯ క్రి. ౩. లో బ్రాడ్లీ అనునతడిట్లు వ్రాసెను:—

“పైర్లోని మూడు పర్గణలకొకే దేశముఖకలదు. అతనికి మొత్తము పన్నులో నూటికి ౨౪ ప్రకారముఇత్తురు. దేశపాండ్యాకు నూటికి ౩౪ ప్రకారము. సర్ దేశపాండ్యా పని దేశపాండ్యాల కాగిదాలపై దస్తావులుపెట్టి తనకీచేయుట. అతనికి నూటికి ౧ మాపాయిప్రకార మిత్తురు.”

సాధారణముగా పండ్లల సేద్యగానినుండి ౫ నుండి ౧౦ మాపాయిలవరకు, ౪ ఎద్దుల వానినుండి ౧౦ నుండి ౨౫వరకు ఇదే దర్జాలో వసూలు చేయుచుండిరి.

ఈపన్నీ కాక ఆకాలములో నానావిధములగు పన్నులుండెడివి. అందుకొన్ని:—

౧. ధకగర్ పట్టి-(గొల్లవాండ్లపై)
౨. ధేక్ పట్టి-(మాలమాదుగులపై)
౩. హాక్ పట్టి-(పెండ్లిండ్లమీద)
౪. చర్నపట్టి-తోళ్లమీద
౫. భోయిపట్టి-భోయిలమీద
౬. హాట్ బాగారీ-నూర్కుట్లమీద
౭. కలాల్ పట్టి-కల్లు దుకాణాలమీద
౮. జలాహాపట్టి-సాలెవారిపై

౯. ధారాపట్టి-లోకల్ ఫండువంటిది
౧౦. రాహ్దారీ-త్రోవపట్టి
౧౧. గసీంబాబ్-శత్రువులనుండి రక్షించినందులకు పన్ను
౧౨. చరాలపట్టి-గడ్డి సప్లైకిగాను
౧౩. ఓట్ సబ్జీ-కూరగాయల ముక్తకొన్నందుకు
౧౪. బాన్స్ ఫరోషీ-బాంగులు అమ్మకొన్నందుకు
౧౫. మజ్హూరీపట్టి-కూలీలమీద
౧౬. రెడ్డిరుసుము-రెడ్డిగారికి చెల్లించవలెను
౧౭. దఫ్త్-ఓనుగుల పూడ్చినందుకు చెల్లించవలసినది
౧౮. టైలీ పాకపట్టి-నూనె, తమలపాకుల వా రిచ్చుకొననివలసినపన్ను.
౧౯. మచ్చీపట్టి-బేస్త వారిమీద
౨౦. కుంభార్ పట్టి-కుమ్మరివారిమీద
౨౧. టైలీ పట్టి-దున్న పోతులుంచుకొన్నందుకు
౨౨. ఆదంపట్టి-హిందూ శిల్పకారులమీద
౨౩. మొహతేర్కా-ఇంటిపన్ను (సాధారణముగా మగ్గిముల్కపై వసూలు)
౨౪. సఫర్ పట్టి-జమీందారుగారి దారాకుగాను అగు ఖచ్చలపై వసూలు.

ఇంకను ఇట్టి ననేకములగు పన్నులుండెను. ఇప్పడిందులో రెండుమించు నూటికి ౧౦ వాళ్లు తీసివేయబడినవి.

క్రీ. శ. ౧౮౬౮ లో సర్ సాలాక్షజంగు మంత్రి భూమిపన్నులలో గొప్ప మార్పులుగావించెను. కౌలుగుత్తా పద్ధతి స్వీకరించిన భూములకొలిపించి బందోబస్తు చేయించి పన్నులు ఏర్పాటుచేసెను. ఈ పద్ధతివలన ఇదివరలో లాభముపొందుచుండిన గుత్తేదారులకు తాలుకారులు కొందరు తిరుగుబాటుచేసి చాల అల్లగులుచేసిరి.

ఒకటి రెండు సందర్భములలో బ్రిటిషు సైన్య సహాయముతో తిరుగుబాటుల నణచవలసి వచ్చెను

ఇప్పుడు కొన్ని సంస్థానములలోను జాగీరులలోను తప్ప తక్కిన రాష్ట్రమందంతటను బందోబస్తు అయి భూములపై నిర్ణయ మగుపన్నును తీసుకొనుచున్నారు.

మాల్వాజారీ వ్యవహారములలో సుబేదారీపై న మోతావదీ మాల్వాజారీలో మురాపాలు జరుగును.

క రో డి గి రి

కరోడిగిరి- అనగా సుంకముతీసికొనుట-పూర్వమునుండి న్యాయ చరస్థలవద్ద తమ రాష్ట్రములోనికి బయటినుండి తెచ్చినసరుకులపై సుంకమును రాజులు తీసుకొనుచుండిరి. బ్రిటిషిండియాలో సముద్ర తీరమలండుండు బొంబాయి మద్రాసు, కరాచీ, కలకత్తావంటి ఓడ రేవులవద్ద విదేశములనుండివచ్చిన సరుకుపై సుంకమును తీసుకొందురు. అవేసరుకులు మన రాష్ట్రములోనికివచ్చిన సరిహద్దులలో వాటి పైమన ప్రభుత్వమువారు సుంకము తీసుకొందురు. మనరాష్ట్రమునకు సరిహద్దులు చుట్టునుకలవు. ఔరంగాబాదు, రాయగూరు, సల్లగొండ, కరీంనగరు, ఓరంగిల్, మహిబూబునగరు, బిల్గాలలోని భాగములు బ్రిటిషు సరిహద్దులతో కలియును. కావున ప్రభుత్వమువారు రాష్ట్రముచుట్టును సేకాలు, నాకాలు చౌకీలు ఏర్పాటుచేసినారు. మరియు ప్రతి వైల్డేప్రేవనువద్దను కరోడిగిరినాకాను ఏర్పాటు చేసినారు. ప్రతివస్తువుపై ఎంతకరోడిగిరి తీసికొనవలెనో ధరలుమార్గి కొలది అప్పుడప్పుడు నిర్ణయించుదురు. కొన్నివస్తువులపై సరిగగా విశేషముగా రైతుల కుపయోగించువానిపై మా ఫీలిచ్చియున్నారు.

నిజాంరాష్ట్రములోనికి వచ్చినసరుకులే మరియై ప్రాంత బాద సరగములోనికివచ్చిన “చుంగీ” అను కరోడిగిరివసూలు చేయుచుండిరి. దానివలన సాలీనా 3 లక్షలుకూడ వసూలుకొనెను. ఖర్చులు ఇంచుమించు అంతే అగుచుండెను. లాభములేకపోగా కరోడిగిరి

వారిచే జనులకు బాధయ్యుండెడిది. ఈ విషయములను గమనించిన మన ప్రభుత్వమువారు ౧౯౨౬ ఏండ్లక్రిందట ఈచుంగీని తీసివేసిరి.

కరోడిగిరివలన రైతులకు కొన్ని సందర్భములలో యిబ్బందులు కలుగుచుండును. వారిసరకులను తూకముచేయుటయందు, రాతికాలమందునచ్చిన తెల్లవారువరకు పడియుండుటలోను కా హరణమగుట, మూటముల్లెలు విప్పిచూచుట మున్నగునిబ్బందులుకలుగును.

సరిహద్దు మహసూలుఖానాలు, పేతాలు

మహసూల్ఖానాలు

పేతాలు

బొరంగాబాదు ౧. విజాపూరు, ౨. అజంటా, ౩. కనేర్ గాపూ (౩)

సిక్ ౧. పెతల్, ౨. యెర్మిల, ౩. ఆప్టీ (౩)

ఉస్మానాబాదు ౧ నల్లర్లు. ౨. తుల్జాపూర్, ౩. ఖోక్కి, ౪. లాతూర్, (౪)

కొప్పల్ } ౧. బస్వాపూరు ౨. ఉప్పల్ ౩. కాతర్గి
లింగుసూగారు } ౪. హాహసాగర్ ౫. హాన్సీ (౫)

మధిర ౧. వాడపల్లి, ౨. కోదాడ ౩. కల్లూరు ౪. బూర్గంపహాడు (౪)

రాజూరా:— ౧. ఆదిలాబాదు, ౨. చెన్నూరు (౨)

రైల్వే మహసూల్ఖానాలు

(౧) గోదావరి (జాల్నా):—బొరంగాబాదు, పర్భనీ, నాందేడ్ నిజామాబాదు. (౪)

(౨) ఓరంగల్: శిమ్మం భోస్లేర్, పెద్దపల్లి (౩)

(౩) గుల్బర్గా:—రాయచూరు, తాండుర్, మహబూబు నగర్, బిదరు (౪)

౧. హైదరాబాదు

౧. సికింద్రాబాదు.

మొ. ౩౨

ఆ బా గ్ గ రీ

ఈశాఖద్వారా మత్తుగలిగించు పదార్థములపై నిగరానిజరుగును. పూర్వములో సారాయి, కల్లు వగైరాలు జనులే తయారుచేసుకొని సేవించుచుండిరి. ఇప్పుడు సర్కారువారే ఈపనులంతయు తమ అధీనములోనుంచుకొని హరాజు చేయుదురు. ఈఈశాఖద్వారా, కల్లు (తాటి, ఈత) సారాయి, (దేశీ), నల్లమందు, కొండు, విదేశీబ్రాండ్ వగైరాలు, భంగు, మున్నగునవి త్రైసెన్సు పొంగిసర్కారుకు అధిక ద్రవ్యమిచ్చువారికే అమ్ముటకు హక్కియ్యగును. భూమిపన్న తర్వాత సర్కారుకెచ్చుచుదాయమిచ్చునదీ శాఖయే.

ఇంతకుపూర్వము గుత్తేదారులద్వారా ఆ బాగ్ గ రీ ద్రవ్యము సమూలగుచుండెను ఇప్పుడు అనేకజిల్లాలలో “మద్రాసు సిస్టము” అను పేరి చేరుగా ఆ బాగ్ గ రీ శాఖద్వారా న్యవహరింపబడుచున్నది.

బండ్ల బస్తు

పూర్వము మన దేశములో సరియైన భూమి కొలతలు లేకుండెను. మనరాష్ట్రములో సర్ సాలార్జంగు మంత్రికాలములో భూముల కొలతలు, వాటితరంబు, పన్నులు, హద్దుల నేర్పాటుచేయుట, చంద్రుల ఖాయసరచుట మున్నగునవి ప్రారంభమయ్యెను. ఇవన్నియు జరిపించుశాఖనే బండ్ల బస్తు కచ్చేరీయందురు.

జంగలాల్ — అడవిశాఖ

మన రాష్ట్రములోని అడవుల వైశాల్యము (౧౯౨౦) చదుర పుష్పైల్లు. ఈ అడవులవలన ప్రభుత్వము వారికి లాభము తక్కువ. ఇండ్లు కట్టుటకు, ఎంటనెరుకలకు, పెరికివచ్చుకట్టను అమ్మింతురు. ౧౯౨౨ ఫసల్లో (Latest report) ఈశాఖవలన ఆదాయము రూ. (౧,౩౦౬,౩౫౯) వ్యయము ౮,౧౦౯,౫౦౦ రూ. అడవులలోని కట్టెలను ప్రజలు నాశనము చేయకుండునట్లుగా యీ శాఖాధికారులు తనక్కి చేయుచున్నారు.

అప్పుడప్పుడు కరువులు సంభవించినప్పుడు అడవులలో గడ్డిని రైతుల పశువులకు ఉచితముగా మేపుటకై సలవిచ్చుచుందురు.

తక్కిన కాలములో పశువుకింతయని లెక్కచొప్పున తీసికొని గడ్డిమే పుటకు సెలవిచ్చుచుందురు.

పరిగణనశాఖ (Statistics)

ఈశాఖలో రాష్ట్రములోని సర్వవిషయముల లెక్కలపట్టీలు తయారుచేయుదును. ప్రతివారము రిపోర్టులను ప్రకటించుచుందురు. ధాన్యముధరలు, వర్షములు, పశుజాడ్యములు, వగైరాల పట్టీలు వేసి ప్రకటించుచుందురు. మొత్తముపై వ్యవసాయ సంబంధముగు అంకెలను ఈశాఖవారు ప్రకటించుచుందురు.

అతియాత్ (ఇనాములు)

ఇది మాల్గుజారీలోని అంతశ్శాఖ. ఇనాములు, జాగీర్లు, సంస్థానములు, మిర్జాలు, పాయెగోలు, మున్నగువాని విషయములలోని వివాదములు పరిష్కరించుట, యజమానులు చెచ్చినప్పుడు, విరాసతు విషయములలోను పరిష్కారము చేయుట, మున్నగుపనులీ శాఖ ద్వారా జరుగును. ఈశాఖలో జాగీర్దారుల విరాసతు ఇనామీ విచారణలు జరుగును. ఈశాఖలో జరుగు తీర్పులపై మురాఫా బాబె హాకూమతులో చేయబడును.

తరఖ్ఖియాతె అమ్మా (అభివృద్ధిశాఖ)

ఈశాఖ ఇప్పుడు నామమాత్రముదే. దీనిమొదటి యుద్దేశము సిస్తుగాని భూములను రైతులకిచ్చుట యెయ్యడేను. అట్టివానికై ౧౮౯౧ అలీ ఇమాంగారి కాలములో దరఖాస్తులు పెట్టుటకై ప్రభుత్వమువారు కోరిరి. అనేకులు దరఖాస్తులు పెట్టి ౧౦ లక్షలకు పైగా ద్రవ్యమునుగూడ సర్కారులో దాఖలుచేసుకొనిరి. కాని ఏకారణము చేతనో ఆయాచలోన నిలుపుదలచేసి యెవరిపైకము వారికిచ్చిరి. ౧౯౩౦ ఫసలీలో యుద్ధముచుండినట్టి సీపాయీలకై భూముల యిరాముగా నిచ్చునేర్పాట్లు చేసిరి. ౧౯౩౩ సీపాయీలకు రాయచూరు జిల్లాలో సులహనగరు అను పేరుపెట్టిన స్థలములో ఇనాములు వచ్చిరి.

కోత్వాల్సీల్దా (నగరరక్షకశాఖ)

ఈ శాఖ చాలముఖ్యమైనది. నగరరక్ష కాధికారిని కోత్వాలు అని పూర్వము మొగలాయి పాద పాలకాలమునుండి పిలుచుచుండిరి. బ్రిటిండియూల్ ఈ అధికారిని పోలీసు కమిషనరులందురు. కోత్వాలుగాఁకి కొందరు మదద్దారులు (సహాయ కోత్వాలు) ఉందురు. మరియు వారికింద కొందరు సదగు అమీనులు ఈ సదగు అమీనుల క్రింద అమీనులు ఉదురు. ప్రతి అమీనుక్రింద కొందరు జమేదారులు ప్రతి జమేదారుక్రింద కొందరు జవానలు ఉదురు. మన నగరములో ౧౮౮౨ ఛనలీలో (౧౮౮౩) పోలీసు జవానులున్నారు.

ఈ కోత్వాల్సీల్దాలో (ఖువాస్) (సి. ఐ. డీ.) రహస్య పరిశోధక శాఖకలదు. కొందరు స్త్రీ నౌకర్లు కూడకలరు. ఇండ్ల సోదాలు చేయవలసినచచ్చిన రేక స్త్రీలు దిల నిగరానీ చేయవలసినచచ్చిన ఈ స్త్రీ నౌకరులలో ౬౦ ని నిసికొందురు.

కోత్వాల్సీల్దాలో పిశేషముగా నగరములో దుర్మార్గులను నిరోధించుట, పోలీసువారచే పట్టబడు నేరములలో విచారణము, నేరములకు కోర్టులలో శిక్ష మిప్పించుట, యనునవి ముఖ్య కార్యములు. జిల్లా పోలీసువారు చేయని ప్రత్యేక మైనపని నగర పోలీసువారుచేసి ఫన్సులగుచున్నారు. అదేమన రోడ్లపై పోపు మోటార్లను, బండ్లను, సైకిళ్లను, జనులను సరియైనమార్గములో పోవునట్లుచేసి జనులకు, పశువులకు ప్రాణహానికానట్లు చూచుకొనుట.

జిల్లా పోలీసుకచ్చేరి

నగరము పోలీసుకచ్చేరీ (కోత్వాల్సీల్దా) వలెనే జిల్లా లన్నింటికిని సంబంధించిన ప్రత్యేక మైనకచ్చేరీ నగరములోకలదు. ఈ జిల్లా పోలీసు అధికారిని డై రెక్టరు జనరల్ (సదరు నాజం) అందురు. ఇతనికింద కొందరు మదద్దారులు ఉదురు. ఈ మదద్దారులకు క్రింది యధికారులు జిల్లా మొహతెమీములు. ప్రతిజిల్లాకును ఒక పోలీసు మొహతెమీము (సూపరింటెండెంటు) ఉండును. ఇతనికింద సర్కల్ (డిస్ట్రిక్టు) ఉండురు. ఆ సర్కల్ అధీనములో ముంతజములుండు

రు. మంత్రజగత్రిద మొహర్, దఫేదారు, జవానులుందురు. ఒక
రోడ్లపై నిగరాని తప్పకీక్కిన విషయములలో కోతాల్లీ పోలీసుల
వలెనే ఈజిల్లా పోలీసుశాఖయు పనిచేయును. నగరపోలీసు రాత్రిం
గళ్లు పట్టణములో గమకొట్టిన జిల్లా పోలీసువారలు తాలూకాలో
ను జిల్లాలోను దారా కొట్టుచుందురు.

ఇప్పడు జిల్లా పోలీసుశాఖలో

౧౬౫౫ అధికారులు

౯౯౬౩ జవానులును కలరు

సర్వేక్షాసులో

౧౭౮ అధికారులును

౧౫౯౩ జవానులును కలరు.

వ్యవసాయశాఖ

ఈశాఖద్వారా వ్యవసాయాభి వృద్ధిమార్గములు ప్రజలకు
చూపింపబడుచుండను. కొన్ని జిల్లాలలో సమూహ వ్యవసాయు
చేలుపెంచి జనులకు బోధచేయు జూచుచున్నారు. నగరములో వ్యవ
సాయప్రధాన శాఖకలదు. దాని అధిపతిని నాణం (చైరెక్టరు) అందు
రు. ప్రతిజిల్లాలో ఈశాఖయొక్క ఒక ఇన్స్పెక్టరు (అధికారి) కలడు.
అప్పడప్పడు వ్యవసాయ ప్రదర్శనములందును చేయుచుందురు.

పశువైద్యశాఖ

ప్రతిజిల్లాలో అనేక తాలూకాలో పశువైద్యుల వీర్వాటు
చేసినారు. వ్యవసాయ పశువులకును, గుర్రములకును, సంభవించు
జాడ్యములకు ఈశాఖవారు ఉచితచికిత్సలు చేయుదురు.

సడర్ మహాసబీ.

ఇది లెక్కలశాఖ. ప్రభుత్వముయొక్క ఆదాయవ్యయముల
న్నియ, రాష్ట్రమునకంతయు జరుగు ఆదాయవ్యయము లీశాఖలో
వ్రాయబడి లెక్కలు సిద్ధముచేయబడుచుండును. ప్రభుత్వమువారికి
పన్నులు, కరోడిగిరి, ఆబ్కారీ మున్నగు మార్గముల వసూలగు ద్ర

వ్యము సర్కారీఖజానా (కోశము)లో నుంచుదురు. ఆ ఖజానాకూడ ఈశాఖ అధీనములోనే యుండును.

పరిశ్రమలశాఖ (సనత్ వ హిర్కత్)

Commerce and industries

ఈశాఖద్వారా రాష్ట్రముయొక్క వ్యాపారము, చేతిపనులు వగైరాల ఆభివృద్ధి కావింపఁబడుచుండును. వ్యాపారముకొరకై కొన్ని మార్కెట్లు రాష్ట్రములో నేర్పాటుచేసినారు. మరియు పరిశ్రమలకై యెవరైన మిషనులను తెప్పించినవారికి అవసరమైన ద్రవ్యసహాయముచేయుదురు. మిషనులకై అప్పులిత్తురు. మరియు ప్రజలు ఏపని పరిశ్రమలలో వృద్ధిపొందవచ్చునో సలహాలిత్తురు. బాయిలర్లు, ఇంజన్లు, ఎలక్ట్రెవ్వరుపట్టి, కార్ఖానాలు (పరిశ్రమాలయము)స్థాపింతురో వారు మొదలీశాఖనుండి అనుమతి పొందివలెను. అటుకర్వాణ ప్రతిసంవత్సరము అధికారులు తనకీళ్ల చేసిపోవుచుండురు.

దీవానీదఫ్తర్

ఈకచ్చేరి పైనాన్సు ఆఫీసులోనున్నది. ఇందు చారిత్రకసింహుల ధమైన రికార్డులు (కవిలెలు) ఉండును. పూర్వములో పరిపాలకులుఇచ్చిన జాగీరులు, మజ్తాలు, ఇనాములు, మున్నగునావి సంబంధమగు సనదుల దాఖలాలు ఇచ్చట నుంచఁబడియున్నవి. పూర్వములో ఈదీవానీ దఫ్తర్ రాజా రాయరాయాజీ బహద్దరుగారివద్ద యుండెడిది. తర్వాత దీనిని సర్కారునారు ప్రత్యేక మిగ్గా నీ కచ్చేరీనిస్థాపించి తమ అధీనములో నుంచుకొనియున్నారు. ఇప్పడుమాలీ దఫ్తర్ గూడ ఇందులో చేర్పబడినది. (ఈ మాలీ దఫ్తర్ రాజా శివరాజు బహద్దరుగారివద్ద పూర్వముండుచుండెను) అతియూత్తుశాఖలో ఇనామీ విచారణలో పూర్వపు సనదుల పరిశీలనము ఈ దీవానీ దఫ్తరులో చేర్చుచుచు పరిష్కారము చేయుచుండును.

టంకశాల, ఎలెక్ట్రిసిటీ

నగరములో టంకశాలకలదు. ఇందు టప్పాటికెట్లు (స్టాంపులు) కోర్టుస్టాంపులు, హాల్ నాణెములును, (తైన మొదలుకొని రూపాయవరకు) సిద్ధముచేయబడును. అప్రఫీ అను ఒంగారునాణెములు గూడ సిద్ధముముచేయబడును. మరియు ఇనుము, ఉక్కు, మున్నగు లోహములకరిగించి నానావస్తువులు చేయదురు.

ఎలెక్ట్రిసిటీశాఖయనునదండేకలదు. ఇది నగరమునకు ఎలెక్ట్రిసిటీని సప్లైచేయుచుండును. ఈశాఖకు అధికారి మింటు (టంకశాల) అధికారియే అయియున్నాడు.

మాలూమాతె ఆమ్మా

(ప్రభుత్వ ప్రకటనశాఖ)

ఈశాఖ క్రొత్తగా ౭ సంవత్సరములనుండి స్థాపింపబడినది. విశేషముగా నిందు పత్రికలపై నిగ్రానియించుట, విదేశీ స్వదేశీ పత్రికలలో నేమివ్రాయుదురో ముఖ్యముగా మన రాష్ట్రమును గురించి వ్రాయువిషయములను గమనించి అబద్ధవార్తలుండిన వాటిని సవరించి జనులకు తెలుపుట, మరియు ప్రభుత్వాజ్ఞలను ప్రజలకు తెలియజేయుట మున్నగుకార్యములు చూడబడును. ఈరాష్ట్రములో ఈక్రింది విధముగా పత్రికలుకలవు.

భాష	దినపత్రికలు	ఇతరపత్రికలు
ఉర్దూ	౬	చాలకలవు
కన్నడము	లేవు	లేవు
మహారాష్ట్రము	లేవు	౧
తెలుగు	లేవు	౧
ఇంగ్లీషు	౧	లేవు

రైల్వే

మొన్న మొన్నటివరకీ రాష్ట్రముయొక్క అధీనములో రైల్వే లేకుండెను. నిజాం గ్యారంటీడ్ షేరు రైల్వేయనునది ఇంగ్లీషు కంపె

నీ అధీనమందుండెను. ౧౧ సంవత్సరములక్రిందట అది కొనబడెను. ఇప్పుడది నిజాంపేట రైల్వేలనువేరుతో నున్నది. మరియుజి. ఐ. పీ రైల్వే మనరాష్ట్రములో రాయచూరు వాడీ గుల్బర్గామీదుగా బొంబాయికిపోవును. బాన్స్‌లైట్ రైల్వే ఉస్మానాబాదు జిల్లాగుండ పోవును. మనరాష్ట్రములో మొత్తము రైల్వేలను [౧౨౯] మైళ్లు అందు ౬౬౬ మైళ్లు పద్దలైనవి. ౬౨౪ చిన్నలైనవి.

కొన్ని జిల్లాలకు ముఖ్యముగా తెనుగుజిల్లాలకు కరీంనగరు, మెదకు, నల్లగొండ జిల్లా ముఖ్యనగరములకు రైలుమార్గములింకను వేయలేదు.

రిజిస్ట్రేషన్

ఈ కచ్చేరీలో చిరచరాస్థులయొక్క రిజిస్ట్రీ జరుగును. నగరములో నడరు కచ్చేరీయు సరికొన్ని సబ్ రిజిస్ట్రీరు కచ్చేరీలును కలవు. అనేక తాలూకాలలోనొక రిజిస్ట్రీరు కచ్చేరీకలవు. కొన్ని తాలూకాలలో మున్సిఫున కేరిజిస్ట్రీరు అధికారములిచ్చియున్నారు.

నగరములో ఈకచ్చేరీలకన్నింటికి ముఖ్యమగు కచ్చేరీ ఇన్ స్పెక్టరు జనరల్ రిజిస్ట్రేషన్ స్టాంపులది కలదు. రిజిస్ట్రేషన్ కచ్చేరీ లన్నిటిలోను దస్తావేజులు ఉద్దాభాషలోనే వ్రాసి రిజిస్టరు చేయవలసియుండును. బ్రిటిషిండియాలో ఏ జిల్లాలో విశేషముగా నేభాష మాట్లాడుదురో ఆభాషలో దస్తావేజులువ్రాసి రిజిస్టరు చేయించవచ్చును

టప్పా

మనరాష్ట్రములో టప్పా సౌకర్యములు తక్కువగానే యున్నవనవలెను. అనేక గ్రామాలకు టప్పా సౌకర్యములులేవు. వారము రెండువారముల కొకమారు అనేక గ్రామాలకు టప్పాపోవును. మన టప్పారేట్లు బ్రిటిషిండియా టప్పారేట్లకన్న చాల చౌకగానుండుట ముఖ్యమగు విశేషము. టప్పాశాఖ ద్వారా మనిఅర్డరు, ఫీ, ఫీలు, రిజిస్ట్రీజాబులు, కార్డులు, మామూలీజాబులు ఒక స్థలమునుండి

యింతోకాక స్థలమునకు తీసికొనిపోబడును. మన రాష్ట్రములో తెలిగ్రాం ఇంగ్లీషుప్రభుత్వమువారి అధీనములోనున్నది. ఇప్పుడు రైలు స్టేషన్లుండు చోట్లకుమాత్రము తెలిగ్రాము లిచ్చుకొనవచ్చును, బయట బ్రటిషిండియా వేక విదేశములకు తారులిచ్చుకొనవలెనని నగరములోనుండు బ్రటిషుతారు ఆఫీసుద్వారా యిచ్చుకొనవలెను. నగరములో బ్రటిషుటప్పాకచ్చేరీకలదు. బ్రటిషిండియానుండి వచ్చుటప్పావస్తువులను గ్రామములవారికి అందించుట కష్టము. పెద్దపెద్ద జిల్లా స్థలములలో బ్రటిషుటప్పా ఉండిన అచ్చటివారికే ఏమైన అట్టి సౌకర్యములుండును.

మనరాష్ట్రములో మొత్తము ౭౯౪ టప్పాఖానాలున్నవి. ౯౮౪ ఉత్తరాల డబ్బాలున్నవి. ఈసకారము లెక్కించూచిన (౧౩౪౨ ఫ. లో) ౧౦౪ చదరపు మైళ్లకొక టప్పావంతున నున్నది.

హైకోర్టు (అదాలతుల్ ఆలియా)

ప్రజల వివాదముల పరిష్కారార్థమై బ్రటిషు హిందుస్థానములో నేరీతి న్యాయస్థానములుకలవో ఇంచుమించు అదేపద్ధతిపై మనరాష్ట్రములోకూడ కలవు.

ప్రతితాలూకాలో నొక మున్సిఫ్ కచ్చేరీయు దాని అధికారి మున్సిఫున్ను,

ప్రతి జిల్లాలో మున్సిఫ్ పై మురాఫాకచ్చేరీఅగు జిల్లాన్యాయసౌనము దానిఅధికారి నాజిమున్ను

ప్రతినూబాలో నా-ముపై మురాఫాకచ్చేరీఅగు సకర అదాలతున్ను దాని అధికారి సదరు నాజిమున్ను,

ఈ అదాలతుపయి మురాఫాకచ్చేరీ హైకోర్టున్ను కలవు. (దీనినే అదాలతుల్ ఆలియా అందురు.) ఈ హైకోర్టు హైదరాబాదు నగరములోకలదు. ఇందు (-) రుకునులు (న్యాయాధికారులు)గలరు. వీరిపయి ప్రత్యేకస్థితులలో మురాఫా జ్యూడిషియల్ కమిటీలో కలదు. న్యాయమును రెండువిధముల విభజించి యున్నారు. దీవానీ,

ఫౌజ్దారీ అని. దీవానీలో ఆస్తి, హక్కుల సంబంధమున్న, చిరచరాస్తుల సంబంధమున్న మున్నగువిషయముల విచారణ జరుగును.

ఫౌజ్దారీలో అపరాధ విచారణ అనగా దొంగతనము, ఖానీమోసము, దెబ్బలు కొట్టుకొనుట, పరువునష్టము, రాజద్రోహము, బలవద్దమనములు మున్నగునవి విచారించి జైలుశిక్షలు లేక జుర్మానాలులేకకొరడాదెబ్బలులేకశిక్షలులేక ఆస్తి తీసికొనుశిక్ష విధింపబడును.

నగరము నకై దీవానీబల్దా కచ్చేరీలనియు, ఫౌజ్దారీబల్దా కచ్చేరీలనియు ప్రత్యేకముగా నేర్పాటుచేయబడినవి. బ్రిటిషిండియాలో మున్సిఫ్ కచ్చేరీలకంటె ఆయా జిల్లాలభాషయే యుపయోగించబడుచున్నది. కాని మన రాష్ట్రములో సంతటను ఉర్దూభాషయే న్యాయస్థానములందు ప్రయుక్తము. ఇప్పుడు రాష్ట్రముసంతటను గల న్యాయస్థానముల తనక్కీకిగాను ఇన్ స్పెక్టిర్ జనరల్ అను సాధికారి ఏర్పాటు చేయబడినాడు. బ్రిటిషిండియాలో నెటికినిచేయబడని జ్యూడిషియల్ ఎడ్జుక్యూటెివ్ విభజన మన రాష్ట్రములో పదేండ్లక్రిందటచేయబడి అమలులోనుండుట ముఖ్యముగా ప్రశంసనీయమగునంతము.

ప్రత్యేకముగా మహమ్మదీయులకై తమ మత ప్రకారము (షరానుబట్టి) మతసంబంధమగు వ్యవహారములలో తీర్పుచేయుటకై నగరములో దారుల్ ఖజా అను కచ్చేరీకలదు. దాని అధికారిని నాజం అందురు. అందు మహమ్మదీయుల వివాహసంబంధ వ్యవహారములు భార్యల భరణములు, పురుషుల విడాకులు (తల్లాఖ్), భార్యలు భర్తలకు పీడాకులిచ్చుట (ఖులా), మృతుని ఆస్తీ వారసులనిర్ణయము, బీజనిర్ణయము, (అనగా ఫలానివాడు ఫలానివాని కొడుకగునా కాదాఅను నిర్ణయము) మహారు (బీలి లేక ఉంక ప) మున్నగునవి తీర్పుచేయబడును.

ఫౌజ్దారీలో సూర్యము ఖానీచేసవారిని శిరచ్ఛేదశిక్షతో హైకోర్టు జడ్జిలు అభిప్రాయ మిచ్చినప్పుడు షరా ప్రకారము చెల్లు

నా చెల్లదాయని తీర్పు చెప్పటకై ముస్తీయను అధికారి ఒకడుం
డెను. ఇప్పుడా యధికారిలేకున్నను, బ్రిటిషండియాలోనుండు నొక
ముస్తీకి నెలజీతమిచ్చి ఇప్పటికిని అతని అభిప్రాయము తెప్పించుకొ
నుచుందురు.

మున్సిఫ్ మున్నగు అధికారుల అధికారము లీక్రిందివిధముగా
నున్నవి.

అధికారములు

అధికారి	దీవానీ	ఘాజ్వారీ
మున్సిఫ్	రు. ౨౦౦౦ వరకు	౨ నం ల శిక్షవరకు
నాజింజిల్లా	(అ) మున్సిఫ్ పై మురాఫా (ఆ) రు. ౨౦౦౦౦ వరకు ఇబ్తదాయీలో	మున్సిఫ్ ఆరు నెలల శిక్ష యిచ్చిన దానిమురాఫా ర సంవత్సరము ల శిక్ష
సదరునాజిం	(అ) ఇల్లా, ఇబ్తదాయీ మొకద్దమాల మురాఫా (ఆ) రు. ౨౦౦౦౦ పైను విలువగల కేసు లన్నియు	(అ) ఆరు నెలలకన్న ' మించిన శిక్ష మున్సిఫ్ యిచ్చిన దాని మురాఫా (ఆ) కిమిట అయిన మొ కద్దమాలలో ౧౫ వంశికన్న మించిన శిక్షకున్న శాశ్వత కారాగారశిక్ష మ రియు శిరచ్ఛేద శిక్ష కున్న హైకోర్టు అభి ప్రాయార్థము పం పవలెను.

హైకోర్టు

(అ) నాజిం జిల్లాలో మున్సిఫీనుండి వచ్చినమురాఫా యేది అగునో అట్టి మురాఫా పయి మురాఫా హైకోర్టులో అగును.

(ఆ) మొదటిమురాఫా జిల్లానుండి సదరుఅదాలతుకు వచ్చిన అచ్చటనుండి రెండవమురాఫా హైకోర్టులో

అదాలతె శిఫీఫా (దీనిని ఇంగ్లీషులో స్మార్ట్ కాజు కోర్టు) అందురు. ప్రతి జిల్లాలో ఈకోర్టులు లేవుగాని న్యాయాధికారులదక్షతనుబట్టి కొందరి మున్సిఫులకు, నాంలకు ఈఅధికారము ఇయ్యబడినది. ద్రవ్యపరిమితికూడ నిర్ణయములైను. సగరములో ప్రత్యేకముగా నొక కచ్చేరీకలదు. ౨౦౦౦ రూపాయల లోపలి మొక్కద్యమాలన్నియు సందు రుజువు కావలెను. ఏచికి స్థిరాస్థితో సంబంధములేదు

ఆనాఁఖదీనూ పురాతత్వ శాఖ

దీనిని ఇంగ్లీషులో అర్కియాలజీ అంటురు. మరియుసంస్కృతములో ఆర్ష శాఖయనియు; పురాతత్వ శాఖయనియు నందురు. ప్రాచీనకాలములో నిర్మింపబడిన దేవాలయములు, మసీదులు, కోటలు, గుహలు, శిల్పములు, మున్నగునవి చెడిపోకుండునట్లుగా కావాడునిమిత్తమై యీశాఖ ఏర్పాటు చేయబడినది. మనరాష్ట్రములోనున్నప్రాచీనశిల్పములు హిందూస్థానములో మరెచ్చటను లేవనవచ్చును. సగర్విఖ్యాతములగు అజంతాగుహలున్న ఎల్లోరాగుహలున్న శౌరంగాబాదు జిల్లాలోకలవు. అజంతాగుహలలో సుమారు ౨౨౦౦ వండ్లక్రిందట గుహలలోని గోడలపైని గచ్చుపైరంగులతో చిత్రించిన అతి సుందరములగు చిత్రరవులు ప్రపంచమంతయు నాశ్చర్యపడునట్లు చేసినవి. అజేసీతి ఎల్లోరాలలోని ౩౪ గుహలలోని హిందూ ౬౬౬ బౌద్ధశిల్పములు అసద్దృశములైనవి. మరియు, బిదర్, ఓరంగల్, శిల్పములు చాలప్రసిద్ధములు. గోలకొండ, చౌల

తాబాదు, దేవరకొండ, రాచకొండవంటి దుర్గములు చాల ప్రఖ్యాతమైన చారిత్రకపు కోటలుకలవు. ఈరాష్ట్రములో వివిధ సామ్రాజ్యములు వెలసెను. గోలకొండ, బిజాపూరు, కాకతీయ, యాదవ, శాలివాహన, రాష్ట్రకూటవంటి రాజ్యములు వెలసెను. ఇంతేకాక శైవ, శైవ, మతములు విశేషముగా వ్యాప్తిచేసిన గీ రాష్ట్రముండే. అందుచేత ప్రాచీనరాజ్య చిహ్నములు, మత చిహ్నము లీ రాష్ట్రమున చాలవిలువకలవి కలవు. ఆర్షశాఖామూలముగా మన ప్రభుత్వమువారు ఈ ప్రాచీనపు కట్టడములను శిథిలముకాకుండ రక్షించుచున్నారు. మరియు ఈరాష్ట్రములో శిలాశాసనములు వేసవేలుకలవు. ఇవన్నియు చరిత్రకు ముఖ్యాధారములు. కన్నడములో, సంస్కృతములో, తెలుగులో, ఫార్సీలో, శాసనములుచాల కలవు. శాసనములను విశేషముగా నికను ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించుటలేదు. క్రమేణ ప్రకటించుచున్నారు.

మనరాష్ట్రములో ప్రాచీనశిల్పములు, శాసనములు, దేవాలయములు, కోటలు, ఇట్టివిచూచి యానందించి, ప్రాచీన చరిత్రకుపయోగించుకొనుటకు పనికివచ్చుస్థలములనుసూచించుచున్నాము.

జిల్లా	ప్రాచీనస్థలము	ఉండుచోటు	విశేషములు
బౌరంగాబాదు అజంతా		బౌరంగాబాదుకు ౬౦ మైళ్ల దూరము	౨౦౦౦వందలనాటిచిత్త్రపులుసు గుహలును
రాయచూరు అలంపూరు		అలంపూరురోడ్డు నేషనల్ N. S. R.	౨౦౦౦ వందలనాటి శైవాలయములు
బౌరంగాబాదు బౌరంగాబాదు నగరము		స్టేషనుకలదు	ఆనఫ్ జా, బౌరంగజేబు గోరీలగుహలు

బిదరు	బిదరు	రైలు సేవ	కోట, అప్పద్వా రములు, గోరీలు
బొరంగాబాదు	చాలతాబాదు	బొరంగాబాదుకు ౧౦ మైళ్లదూరమున	కోట
,,	నిల్గొరా	చాలతాబాదు కు ౨ మైళ్లలో	గుహలు
హైదరాబాదు	గోలకొండ	నగరమునకు ౪ మైళ్లలో	కోట, గోరీలు, మసీదులు
రాయచూరు	ఇటుగి	కొప్పల్ కు ౧౫ మైళ్లదూరమున	దేవాలయము
బొరంగాబాదు	బాలా	సేవ	దేవాలయము మసీదులు, కోట
గుల్బర్గా	కల్యాణి	,,	శిల్పములు
గుల్బర్గా	గుల్బర్గా నగరం	,,	కోట, మసీదులు
నాందేడు	నాందేడు	,,	నీకు దేవాలయ ములు
బొరంగాబాదు	పైత (ప్రతిష్ఠా న పురము)	బొరంగాబాదుకు ౨౦ మైళ్లు	దేవాలయము లు మసీదులు
రాయచూరు	రాయచూరు పట్టణము	సేవ	కోట, శాసనములు
వరంగల్	వరంగల్ హనుమకొండ	సేవ	కోటలు, శాసనములు, దే వాలయములు
కరీంనగరు	యల్లందల	కరీంనగరుకు ౨౦ మైళ్లదూరము	కోట
కరీంనగర్	రామప్ప గుడులు	వరంగలుకు ౪౦ మైళ్లదూరము	దేవాలయ ములు

నల్లగొండ	పానుగల్లు	నల్లగొండకు	దేవాలయములు
		౪ మైళ్లదూరము	
,,	ఎల్లలమర్రి	నల్లగొండకు	దేవాలయములు
		౩౦ మైళ్లు	
,,	దేవరగొండ	,,	కోట
	రాచగొండ	,,	,,
	కొలనుపాక		శైవాలయములు
	భద్రాచలము		దేవాలయములు
కరీంనగరు	లేడులవాడ		,,

విద్యాశాఖ

ఇదిచాల ముఖ్యమైనశాఖ. దీనిపై యిప్పుడు మన ప్రభుత్వమువారు ౧ కోటి రూపాయలకు పైగా ప్రతిసంవత్సరము ఖర్చుపెట్టుచున్నారు. ౧౯౩౪ ఫసలిలో ౧ కోటి ౬ లక్షలరూపాయలు ఖర్చుపెట్టినారు. ఇట్లండినను మనరాష్ట్రములో నూటికి ౫ గురు మాత్రమే విద్యవచ్చినవారు. విద్యా శాఖాధికారిని నాజి (డైరెక్టరు) అందురు. ప్రతిసూబాలో సదరు మొహతెమిమును, ప్రతిజిల్లాకు మొహతెమిమును కలరు. అతనికిండ నాజిర్ అను అధికారి యుండును. ఇతర దేశములలో ప్రభుత్వమువారేకాక ప్రజలును ప్రజాపక్షమున పాఠశాలలు నెలకొల్పి ప్రభుత్వమునకు తోడ్పడుచుందురు. మనరాష్ట్రములో ౧౯౩౪ ఫసలిలో ఖాన్సీ పాఠశాలల గవ్వీయొకటి కావింపబడెను. దానిమూలమున ప్రజలు సర్కారువారి సెలవులేనిది (ఖాన్సీ) ౭ శ్లను నడుపకూడదనియు అట్లు నడిపిన పోలీసువారిద్వారా మూయింపబడుననియు ఆజ్ఞయ్యెను. ఖాన్సీబళ్లగవ్వీ వచ్చినతర్వాత వేలకొలది వైప్రేటుబళ్లు మూయబడెను.

ఈరాష్ట్రములోని వివిధజాతులలో విద్యయెంతవరకు వేరుచో చూపించినాము.

బళ్ళసంఖ్య విద్యార్థులు

౧౩౩౩	ఫసలిలో గిక్కిపూర్వము	౪౦౫౩	౭౬౬౫౪
౧౩౪౨	ఫసలిలో ౮ ఏండ్ల అనంతరము	౭౭౬	౨౭౫౦౬

సర్ (౧౩౨౭) ఫసలిలో ఉస్మానియా విద్యాపీఠము స్థాపింపబడెను. ఇదియేర్పడిన తర్వాత నొకగొప్పమాయు జరిగెను. ఇంతవరకు బ్రిటిషిండియాలోని మద్రాసు, బొంబాయి, కలకత్తావంటి విద్యా పీఠములలో (యూనివర్సిటీలలో) ఇంగ్లీషుద్వారా బోధజరుగుచుండెను. మన ఉస్మానియా విశ్వ విద్యాలయములో ఉన్నాకు ప్రాధాన్యమిచ్చి దేశభాషలకును (ముల్లీజబాబ్) ఇంగ్లీషునకు ద్వితీయస్థానమిచ్చి ఈ రాష్ట్రములోని పాఠశాలలు అ దలివిద్యార్థుల సంఖ్య (౧౩౪౨ ఫ. లో) యీవిధముగా నుండినది.

కాలేజీలు	[౧౦]	వ్యయము	రూ. ౧౧౫౬౭౫౦
హైస్కూళ్లు	[౫౦]	„	౧౫౮౨౦౮౨
మిడిల్ స్కూళ్లు	[౧౨౮]	„	౧౦౮౧౫౯౩
పైమర్ పాఠశాలలు	[౪౨౬౦]	„	౨౪౨౮౯౭౧
స్పెషల్ స్కూళ్లు	[౬౨]	„	౩౮౪౧౧౪
కాలేజీలలో ఇంజనీయరింగుది			౧
„ పైద్య మెడికల్ ది			౧
„ ట్రీలది			౧
„ కళాశాలలు (Arts)			౬
„ న్యాయము (Law)			౧
„ కోబిల్ కాలేజీ			౧

౧౩౪౨ ఫ. లో విద్యార్థుల సంఖ్య

బళ్ళు	బాలురు	బాలికలు
కాలేజీలు ౧౦	౧౪౨౭	౨౨
హైస్కూళ్లు ౫౦	౬౪౨౧	౨౨౯
మిడిల్ ౧౨౮	౧౪౨౭౭	౮౧౬

ప్రైమరీ	౪౨౬౦	౨౪౬౬౨౩	౫౨౩౦౫
స్పెషల్	౬౨	౩౮౦౯	౧౧౨౮

విద్యాశాఖవారు ఏటట ఉత్తమపరీక్షలలో ఉత్తములుగా నుత్తరులైనవారికి యూరోపునకు ముఖ్యముగా ఇంగ్లాండునకు పోయి చదువుకొనివచ్చుటకు ఉపకారవేతనము లిచ్చుచున్నారు.

ఇంతేకాక మన ప్రభుత్వమువారి యశాదార్యము కేవలము రాష్ట్రమందే కాక విదేశములందును జూపింపబడుచున్నది. ప్రతినం వత్సరము అలిగర్ విద్యాపీఠమునకు ౬౦,౦౦౦ రూపాయలున్న పానిపట్టు ముస్లిం పాఠశాలకు సాలీనా ౩౦౦౦ లున్న ఫిల్లి జామె మిల్లియాకు—౫౦౦౦౦ లున్న యిచ్చినసంస్థలు ముఖ్యముగా పేర్కొనదగినవి.

మరియు లోకల్ ఫండులద్వారా అనేక గ్రామములలో పాఠశాలలు నెలకొలిపి మరికొన్నిటికి (ఇష్టాదీ) సహాయము చేయుచున్నారు. ఉస్మానియా విద్యాప్రీతిమునకై ౩ కోట్ల రూపాయలు ఖర్చుపెట్టి బంగ్లాలుకట్టుటకు సెలవిచ్చినారు.

ఉస్మానియా విద్యాపీఠమును నెలకొల్పినప్పుడు మన ప్రభువుగారు ఇచ్చిన ఫర్మాను చాలముఖ్యమైనది. అందు ఉద్ఘాద్యారా విద్యనెర్పుటకై సెలవిచ్చిరి.

శ్రీ. శ. ౧౯౧౭ సం॥ లో సర్ ఆక్సర్ హైదరిగారు రాష్ట్ర విద్యా విధానములో మార్పుచేయుటకై ప్రభుత్వమువారికిని శ్రీ ప్రభువుగారికిని నొక జ్ఞాపిక (Memorandum) పంపుకొనిరి. అందు ట్లు సెలవిచ్చిరి.

“పరభాషలోని బోధవలన ఈలోపములు కలుగును. విద్యార్థుల మెదడుపై అధికమునలనసరమునునగు భారమగును. విషయలోపము కలిగించి పరభాషలోని చిక్కులను స్వాధీనపరచుకొనుటలో స్వతంత్రబుద్ధిని చంపును. విద్యాధికులు తమమాతృభాషలోతమ జనులకు విద్యాబోధచేయజాలకుందురు

అంగ్రేజీవైద్యము ప్రధానమైనది. నగరములో మిడికల్ కా
లేజీ కలదు. అందు వైద్యము నేర్పబడును. అందుత్తీర్థులైన డాక్టర్లను
జిల్లాలలోను తాలూకాలలోను నియోగించుచున్నారు. ఇప్పుడు ప్రతి తాలూకాలోను ఒక వైద్యాలయమును ఒక డాక్టరును ఏర్పాటు చేసియున్నారు. నగరములో నొక గొప్పవైద్యాలయము కలదు. దాని పేరు ఉగ్తానియూ వైద్యాలయము. అందు గాత్రం బడబ్బును పేలకొలది జాడ్యస్థులకు చికిత్స చేయుచుందురు. మరియు ప్రివైడ్యశాఖ ద్వారా సినిమానొకటి మోగుతుతో తీసికొనిపోయి పబ్లిక్ లో ఆరోగ్యసంస్థలను గురించి సినిమానుచూపించి బోధచేయుచున్నారు. నగరములో ఏటకు ప్లేగువచ్చుచుండును. మరియు చుట్టూపట్టుల జిల్లాలలోను ప్లేగు ప్రబలివది. ఈ ప్లేగు నివారణార్థము ఈశాఖవారు చేయుకృషి చేయుఖర్చు, చూపుశ్రద్ధ ప్రశంసనీయము. మరేరీతూను నిర్మూలించుటకే వందలకొలది బావులను పూడ్చించి, దోమలు విశేషముగా సంపతావులలో కిగోసిన మున్నగు నూనెలచల్లి చాల శ్రద్ధ తీసుకొనుచున్నారు. అదేవిధముగా గ్రామగ్రామములలో స్కోటకము (అమ్మవారు) టీకాలు ఉచితముగా తీయించి ప్రజలను రక్షించుచున్నారు. స్త్రీలకై ప్రసవశాలయొకటి నగరములో నేర్పాటు చేసినారు. కాని ప్రతిజిల్లాలో ఏలుండిన ప్రతితాలూకాలో ప్రసవశాలలను స్త్రీడాక్టర్లు ఏర్పాటుచేయుట చాలయవసరము.

అంగ్రేజీవైద్యమేకాక యూనానీ వైద్యముకూడ కలదని చెప్పితిమికదా! నగరములో చారుమినారువద్ద నొక గొప్ప యూనానీవైద్యశాల నిర్మింపఁజేసెడిది. దాని పేరు నిజామియా దవాఖానా. అందు యూనానీపండులుచితముగా నియ్యబడును. మరియు నిండుమించు ప్రతితాలూకాలోకూడ నొక యూనానీ హాకీమును ఏర్పాటుచేసియున్నారు. లేదా ఏహాకీమైన యుండిన నతనికి ఉపగృతి నిచ్చుచున్నారు.

ఈరెంటికన్న అతిప్రాచీనవైద్యము హిందువుల అయుర్వేద వైద్యము. నూటికి ౯౦ వంతు గ్రామజనులు ఆయుర్వేద వైద్యుల చికిత్సలే పొందుచుందురు. ఈవైద్యము చాల చౌక, జనులకు విశ్వాసము కలిగించు సృష్టిది. ప్రభుత్వమువారు దీనినికూడయ్యగానా నీనలె చూడవలసిన అవసరము చాలకలదు.

తామిరాల్

అనగా నిర్మాణశాఖ. సర్కారి పాఠశాలలు, వైద్యాలయములు, కచ్చేరీలు కట్టుట, చెరువులు, కుంటలు కట్టట, రిపేరుచేయుట, నదులకు అడ్డముగా కలువలువేసి కాలువలుతీయుట, బాటలువేయుట, రిపేరుచేయుట ఈశాఖయొక్క ముఖ్యమగుపనులు మన రాష్ట్రములో ఈశాఖనారు కట్టినట్టి ఉస్మానియా వైద్యాలయము మైకోడ్చునంటి బంగ్లాలు, ఉస్మాన్సాగరు, నిజాంసాగరు, హిమాయత్సాగరు నంటి ప్రచండమైన చెరువులు ఈశాఖవారిపనితనములే.

అబ్ పాసీ, డ్రెయినేజ్

ఈరెండుశాఖలును పై తామిరాల్ శాఖాధీనములోనివే. చెరువులు, కాలువలునిర్మించుట, రిపేరుచేయుట త్రాగుటకు పాటములకు నీటిని స్పృశ్యముట ఇరుగును. రోడ్లువేయుట, బంగ్లాలుకట్టుట యీపట్లకు వర్కుశాఖాపనులే.

నగరములోను జిల్లా పట్టణములోను మురికినీటిని వీధులలో పారకుండ కాలువలద్వారా ఊరిబయటకు తీసికొనిపోయి విడుచుటకై చేయునేర్పుటలు డ్రెయినేజి శాఖవి. ౧౩౪౨౩. నరకు మొత్తమురాష్ట్రము లో ౪౧౭౧మైళ్ళ రోడ్లునిర్మింపబడి యున్నవి

రాజకీయ శాఖ (Political Dept.)

మన ప్రభుత్వమువారికిని బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారికిని జరు రాజకీయ వ్యవహారములీ శాఖద్వారా జరుగుచుండును. దీని కారిని సదరులే నుహం అందురు. కార్యదర్శి, సహాయ

మున్నగు అధికారులతని యధీనులై పనిచేయుచుందురు. మైసూరు గారుగాని, బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకు సంబంధించిన గొప్ప అధికారులుగాని మనరాష్ట్రమునకు వచ్చిసస్సుడు వారి సౌకర్యములీ శాఖ వాతే విచారించుకొంటారు. “ఆమెరా” (సర్కారీ మోటార్లు) తో షాఖానా శ్రీవారి(భోజనశాల) బాగెలమా(పురోద్ధానము)సఫాయి (పురపాలకశాఖ) ఈశాఖా సంబంధములే.

సఫాయి (కార్పరేషన్.)

ప్రత్యేకముగా పెద్దపెద్ద నగరాలలోని పారిశుధ్యము,రోడ్లు, నెలుతురు సౌకర్యములు, నీటి సౌకర్యములు మున్నగువాని విచారణకొరకై యొక పురపాలకసంఘముండును. మద్రాసు, బొంబాయి, కలకత్తావంటి నగరములలో అనేక సంవత్సరములనుండి యీశాఖ ఏర్పడి ప్రజలసత్కమున ఎన్నుకొనబడిన అధిక సంఖ్యాక సభ్యులచే పాలింపబడెడు కార్పరేషన్ అనునవి పనిచేయుచున్నవి. ఈ కార్పరేషన్ వంటిదేమన హైదరాబాదు నగరములో సఫాయి అనుపేరుతో పనిచేయుచున్నది. గత సంవత్సరమువరకు ఎన్నికల పద్ధతి మన సఫాయికిలేకుండెను. గత సంవత్సరమే యొకశాసనము సఫాయి శాసనము అనుపేర గావింపబడెను. దానిద్వారా నగరమును బస్తీలుగా (వార్డులు) విభజించి ప్రతి బస్తీనుండి యొకరిని నెన్నుకొను సట్లు శాసించినారు. ఎన్నుకొనుపద్ధతికే నోటులని ఇంగ్లీషులో అందురు. వోటుయిచ్చుటకు అందరికి అధికారములేదు. నెలకు 2 రూపాయలు పన్ను విలువగలయింటిలో నుండువారికిని ౧౦ సంవత్సరములపై బడినవారికిని గ్రాజుయేట్లకును వర్తకులకును జాగీర్దారులకును వోటు అధికారమిచ్చియున్నారు. ఇట్టివోట్లచే విశేషజనలవలన ఎవ్వరెన్నుకొనబడుదురో వారు సఫాయిలో సభ్యులుగానుందురు. ఇప్పుడు మననగర సఫాయిలో ఈక్రిందివిధముగా సభ్యులున్నారు.

౧౩ జనులచే ఎన్నుకొనబడినవారు

౧ గ్రాజుయేట్ల సత్కమున

- ౧ వర్తకుల పక్షమున
- ౨ జాగీర్దారులు ,,
- ౩ పాయిగాల ,,
- ౧ పేష్కారీ ,,
- ౧ సాలార్జంగుస్తేటు ,,
- ౧౩ ప్రభుత్వము నియోజితులు
- ౧ అధ్యక్షుడు ప్రభుత్వ నియోజితుడు
- ౧ సర్వేఖాసు పక్షమున
- ౧ ఆదిహిందువుల పక్షము నప్రభుత్వముచేతనామకరణమైనవాడు
- ౧ ఫార్సీల పక్షమున నామకరణమైనవాడు
- ౧ క్రైస్తవుల ,, ,,

అనగా ప్రభుత్వ సభ్యులు హెచ్చు ప్రజలపక్షమున వచ్చి ప్రతినిధులు తచ్చుఅని విశదమగును,

ఈసఫాయీపనులను నడిపించునతనిని కిమిషనర్ అందురు. ఈసఫాయీలో నగరమునకు సంబంధించిన ఆరోగ్య విషయములన్నియు చేరును. బాటలువేయించుట, రివేరులోనుంచుట, ఊడ్చించుట, నీరు సప్లైచేయుట వెలుతురు వీధులలో నుంచుట, మార్కెట్టులు తనక్కించేయుట, మురికి నీటికాల్వల నేర్పాలాచేయుట మున్నగునవి.

ఈపనులకై బండ్లు, మోటారులు, పైకిళ్లు, మొదలగువానిపై పన్నులు వసూలుచేయుదురు. ఇండ్లపన్నులు తీసికొందురు.

ఆరాయిషెబల్డూ (నగరాలంకారశాఖ)

(City improvement board)

ఆరాయిషెబల్డూ—అనగా నగరాలంకారి శాఖ. కేవలము హైద్రాబాదు నగరాభివృద్ధికై యీశాఖ యేర్పాటుచేయబడినది. ఈశాఖద్వారా వీధులు వెడల్పుచేయుటకై యిండ్లకొని పగట్టింది మంచి సిమెంటు టారురోడ్లను చేయుట, మొహల్లాలు మున్నగునవి జరుగుచున్నవి. నాంపల్లి, మలకేట, వములలో వేలకొలది సిమెంటుఇండ్లు కట్టి ప్రజలకు కిరమున్నారు.

న్నది. హైద్రాబాదు రాష్ట్రములో రెసిడెంటును ఉర్దూ రాజకీయ వ్యవహారములలో సాహెబ్ ఆలీషా బహదరనియు, జనసామాన్యపు వ్యవహారములలో బడేసాబ్ అనియు, ఆబడేసాబుయొక్క కోటను బడేసాబ్ కోఠి అనియు వ్యవహరింతురు

ఇట్లు లార్డువెల్స్లీ కాలములో సబ్ సిడియరీపద్ధతి ఏర్పడినను మన హైద్రాబాదులో అంతకుముందునుండి రెసిడెంట్లనియామకము అగుచుండినటు తెలియవచ్చెడిది. మన రెసిడెంట్ల సిల్సీలా యీ ప్రకారముండినది.

మొదటి రెసిడెంటు, హాలెండులను సతరు ౧౭౭౯ క్రీ. శ. లోవచ్చెను. అతనిరాక గుంబారు (సర్కారు) జిల్లాను నిజాము వద్దనుండి తీసికొనున ద్వేషమే. కాని యిలాష పూర్తికాలేదు.

రెండవరెసిడెంటు ౧౭౮౦--౧౭౮౪ లో నుండెను. అతనికాలమునను గుంబారు నిజామునండి వదలలేదు.

మూడవ రెసిడెంటు జాన్సన్. (౧౭౮౪--౧౭౮౬) ఇతని కాలము లో నొక క్రొత్తపద్ధతి యేర్పడెను, నాటినుండి చేటివరకాపద్ధతి జారీఉన్నది. అదేమన జాన్సన్ వచ్చినప్పుడు నిజాముగారికి వెలగల సొమ్ములు, గురిములు మున్నగువవి అతడు సజరానా యిచ్చుకొనెను. కొన్నిదినములయంతరము నిజాముగారు తిరుగా తమకట్నములను రెసిడెంటుకు చదివించుకొనిరి.

నాల్గవ రెసిడెంటు సర్ జేమ్స్ కెన్నెల్. (౧౭౮౮--౧౭౯౩) ఇతనికాలములో మరొకక్రొత్తపద్ధతి ముఖ్యమైనది. నిజాముగారివలన మొగలాయీ బిరుదములుపొందిన మొదటి రెసిడెంటు ఇతడే. ఇతనికి దిలావర్ జంగు అను బిరుదమియ్యబడెను.

ఐదవవారు మేజర్ విలియంకర్క్వూప్యాట్రికు. ౧౭౯౩-౧౭౯౭ గవవారు పై వారిముఠాడగు కర్నల్ అకిల్లిస్ కర్క్వూప్యాట్రికు (౧౮౦౧) ఇతనికి హమ్మత్ జంగు బిరుదము ఇయ్యబడెను.

ఇతనికి చాదర్లాట్ లో నొక బంగ్లా నివాసార్థ మేర్పాటుచేయబడెను. ఇతని కాలమువరకు నిజాంప్రతినిధియొకడు కలకత్తాలో నివసించుచుండెను. ఈపద్ధతి నిలిపివేయబడెను. ఈ కేసి డెంటు కంపెనీపక్షమునను, నిజాంపక్షమునను ప్రతినిధిగా నేర్పడెను. ఇతని కాలములోనే ఇప్పటి రెసిడెన్సీ కోర్కి కట్టబడెను. ఈ కోర్కి కట్టిన నోదమైనది. తనకు కావలసిన స్థలమును ఒక పెద్ద నక్షాచేయించి నిజాముగారి యనుమతికై కేసి డెంటు తీసుకొనిపోయెను. నిజాముగారు నక్షాను ఎగదిగచూచి మంజూరుచేయక పోయిరి. 'రెసి డెంటు' యిచ్చునై వాసిను పోవుచుండగా ప్రధానమంత్రి అతనితోనిట్లనెను "తాము నిజాంరాష్ట్రముంత నక్షాను సిద్ధముచేసుకొనివచ్చుటచే రాష్ట్రములో చాల భాగము మీరే తీసుకునుచున్నారని యజమానులు తలచినారు. మీ నక్షాను చాలచిన్నదిగా వ్రాయించుకొని తీసుకొనిరండు" ఈమాటలు నిజమో అబద్ధమో అయినను అట్లుకూడ చేరిచూడమని మంత్రినలహా ప్రకారము రెండవమారు చిన్న నక్షాను తీసికొనిపోగా నిజాము వెంటనే సెలవిచ్చిరట. ఈ కేసి డెంటు మొహమల్ నిసాలను ఒక మసల్దాను స్త్రీని ప్రేమించి మహమ్మదీయపద్ధతి ప్రకారమామెను పెండ్లాడెను. ఆమెకై కేసి డెన్సీ కోర్కిలో రంగ్ మహల్ అను రంగ్ కట్టించెను. అది యిటీవలనే పడగొట్టబడెను. ఇతనిని రాష్ట్రములందరు ప్రేమించెడివారట. నిజాముగారు ఇతనికి హాష్మత్ జంగు బిరుదమే కాక షర్జందె మొహబ్బతెపై వండ్ (ప్రేమలగ్నతనయుడు) అను బిరుదమును గూడనిచ్చెను. (హాష్మత్ గజ అనునది యితని పేరనే కట్టబడినది)

తర్వాత కెప్టెన్ సిడకోహం కేసి డెంటుయ్యెను, ౧౮౦౩-౧౮౧౦.

తర్వాత సర్ హెన్రీరస్సల్. ౧౮౧౦-౧౮౨౦. ఇతనికి సాబిత్ జంగు బిరుదమిచ్చుటబడెను. తర్వాతి కేసి డెంటు సర్ చార్లెస్ మెకాఫ్. ౧౮౨౦-౧౮౨౫. ఇతనికి ముంతజముద్దాలా అను బిరుదమిచ్చుటబడెను. ఇతడే కట్టకడపటి మొగలాయి బిరుదంధిని

ఈ జాగీర్లలో ముఖ్యముగా పేర్కొనదగినవాని వివరములు ఈక్రింద నియ్యబడుచున్నవి.

10	జాగీరు పేరు.	జాగీరు	అవియందు స్థలములు	సంవత్సరాదాయము
	దుబ్బాపల్లె	౪	మొదకు తల్లా ఇద్ది పేట తా.	౨౬౬౩౯
	రాజాపేట	౯	నల్లగొండ తల్లా ధోనగిరి తా.	౨౮౫౧౨
	వెంకటరాజుబాయి	౨	నజాపూబాదు జి. కామారెడ్డి తా.	౩౬౬౩౦
	(ఎల్లారెడ్డిభార్య)			
	రఘూతి మరావు	౧౧	పర్కణి	౩౭౬౦౬
	నీర్నపల్లి	౨౩	నిజామాబాదు జి.	౪౧౦౦౫ ౪
	షంషీరంగు	౩౧	మొదకు పల్లె రాలలో	౪౪౭౮౩ ౫
	పాపన్న పేట	౭	చాదకు జి. అండ్రోలు తా.	౫౩౦౭౫ ౩౪
	గుర్గుంట	౪౩	కాయమాదు జి. లింగ్మగూరు తా.	౫౩౦౭౫
	తావురంభా	౪౪	” ” ” ”	౭౨౪౩౦
	గోపాలపేట	౩౬	మహిబూబునగం జి. నాగరకర్నూలు తా.	౭౩౪౭౭
	కామన్డిక్ ఖాన్	౬	నాందేడ్ పల్లె	౭౫౪౨౫
	గాండ	౧౬	నిజామాబాదు జి. కామారెడ్డి తా.	౭౭౩౩౦
	”	౭౧	వరంగల్	౮౧౩౯౮ ౧

• పూర్వము మహమ్మదీయ పరిపాలకులు తాము జయించిన రాజులనుండి ప్రతిసంవత్సరము ఒక నియమితమగు పన్నును వసూలుచేయుచుండిరి. అంతేకాని తమ సామంతుల పరిపాలనలో వేలుపెట్టకుండిరి. ఇట్టిపన్నును షేక్ష్‌ఎఅనిరి. మనరాష్ట్రములో షేక్ష్‌ఎ గుజారులు ముగ్గురే,

షేక్ష్‌ఎ గుజారు	షేక్ష్‌ఎ మొత్తము సాలీనా
గద్వాల	రూ. ౮౬ గిరం
ఆనెగొంది	,, ౧౦౦౦౦
గుర్గుంట	,, ౭౦ గిరం

మరియు కొందరి జమీందారులనుండి ముఖ్తాపన్ను వసూలు చేయుచుండిరి. ఈక్రిందివారు ముఖ్తాపన్నులు ప్రభుత్వమునకిచ్చుకొనువారు:

ముఖ్తాపన్ను యిచ్చువారు	పన్ను మొత్తము సాలీనా
వనపర్తి	రూ. ౮౩౮ ౬ ౨
జటప్రోలు	,, ౧౧౯౪౪
గోపాలుపేట	,, ౨౨౬ ౬ ౩
భద్రాచలం	,, ౪౫౮ ౮ గి

ఆదాయములలో అనేక సంస్థానములవారు కేవలము తమ భూమిపన్ను మాత్రమే చూపించినారు. అబ్కారీ, అడవులు, ఇతర మార్గముల ఆదాయము చూపించలేదు. అందుచేత గద్వాల, జటప్రో

౪. పాలిపట్నం:—పాలెం లోని తక్కువగా కనబడుచున్నది.

౫. ఉబ్బి:—పూర్వము దేశము ఖుళి, దేశపాండ్యలోని చి అనేక గ్రామాలకు తమ అధీనములో చేర్చుకొని మిక్కిలి విచారణలో వానికి పనదులులేవు. తికభాగము జప్తుచేసి పాతిక “తిరిపను”గా పము అనుపదమునకు ఇంగ్లీషులో ఆ

సర్వేఖాను

సర్వేఖానువిషయములో నిదినరికే, కొంత తెలిసియున్నాము. ఇప్పుడింకను కొన్ని విషయములు తెలిపెదము. సర్వేఖాను అనగా ప్రత్యేకముకా యజమానలగు నిజాంప్రభువుగారి సొంతఖర్చునిమిత్తమేర్పడిన భాగముఅని అర్థము.

హిందూస్థానములో ప్రాచీనమునుండియు హిందూమహమ్మదీయ ప్రభువులలో ఈ సొంతఖర్చుల నిమిత్తమును, తమ ఆస్తులకుండువుల జీవనమిత్తమును కొన్ని జాగీరులను ప్రత్యేకించు నాచారముండెను. మొగలాలు చక్రవర్తులును తమ సొంత వ్యయమునకై “హాకీలీలు” అను నేర భూములను ప్రత్యేకించియుండిరి.

ఈరాష్ట్రములో పూర్వపు నిజాములఖర్చులదీ వానీ ఖజానా నుండి మయ్యునుచుండును. కాని నవాబు నసీరుక్లాబాబువాద్దరు కాలములోనే కొన్ని తాలూకాలు గీవాసీనుండి విడదీయబడి ప్రభువుయొక్క సొంత నిగ్రానీలోనికి తేరి డెను. అప్పటినుండియే సర్వేఖాను ప్రారంభమయ్యెను. తర్వాతికాలములో క్రమక్రమముగా నీక్రిందివికూడ సర్వేఖానులో చేర్చబడెను.

౧. మత్తాలునున్న బేగ్గలభూమి అని యుకరు అర్థముచేసినారు. ఇది యు నేరీలవలె జమీందారుల సొంత ఇరాములు, నరం అనగా భాగము. పూర్వము జమీందారులు తమ భూముల సేతులకచ్చి తమ “స్వామిభాగము” హక్కును తీసుకొనుచుండిరి. అందుచే అట్టి భూములకు సావరంఅనిరి.

భటమాస్యము:—ఇట్టి అనపండితుడు. పండితుల(మాస్యము) మన్ననకై యిచ్చిన భూమిలు. సోరాపూరు రాజావీమాస్యములు విశేషముగా నిచ్చుచుండిరి.

హు:—అనగా దినబత్తెము. సాధారణముగా పూజారుల

జిల్లా	సర్వభాసు యిలాకా తాలూకాలు	జేరు నిగ్రాని	చెశాల్యము చదరపుమైళ్లు
శౌరంగబాదు	ఖుల్దాబాదు	,,	౧౨౯
	ఇల్హోక్	,,	౨౪
పర్భని	నల్గొండ	,,	౫౪౩
విడర్	జన్యాడా	,,	౪౪౦
బీక్	పాటోడా	మధ్యవిజా	౫౦౩
గుల్బర్గా	మాహాపూర్	,,	౫౨౨
	గురాపురు	,,	౫౪౬
	అందోలా	,,	౬౫
ఉస్మానాబాదు	ఉస్మానాబాదు	,,	౪౬౪
	కల్లం	,,	౯౦౫
	పేండ్	,,	౭౩౪
అత్రాప్రబద్ధాబద్ధా	౭ తాలూకాలు	,,	౨౫౬౦

మొత్తము — ౪౦౧౪ చదరపుమైళ్లు

అగ్రహారము యిలాకాలో ౧ వాసి యిలాకాలోవలె మూర్ఖు
ధములో చెప్పబడినది. కాని మిగిలిన చమత్కారములు
ధరించిన విషయము. రాజులు పన్నులు చెయ్యనప్పు
డు మొట్టమొదట (అగ్ర) బ్రాహ్మణుల ధామములకు వదిలి
(హారము) తక్కినవానిని పన్నులు చెయ్యుచుండుటచే నీ పద
ము ఏర్పడినదని మా అభిప్రాయము.

రానురాను బ్రాహ్మణులు మాత్రమేయుండు గ్రామా
లను వీధులను అగ్రహారమన బిచ్చిరి.

వర్షాశనము:—సంచత్తరములోని ౩౬ గి దినాలకు భౌత
హ్మణులకు జరుపుటను వర్షాశనమనిరి.

కొన్ని పదముల వివరములు

ఈ గ్రంథములో కొన్ని ఉర్దూ పదములు వ్రాయవలసిచ్చినది. ఇచ్చటి వ్యవహారపదములనే యుపయోగించిన జనులకర్థమగుచు యిట్లు వ్రాయబడినవి. అయినను ఆపదముల నెరుగనివారికొరకై ఉర్దూ పదమును ఇంగ్లీషుభాషలలో వాని పర్యాయపదములనిందు వ్రాయుచున్నాము.

ఉర్దూ
షిర్ ముక్లాస్
రుకత్

ముగ్గుబాల్
నాజం

ఫైనాన్సు
మో తెమద్
కిరోడర్
బటూవ్
ఆబ్ షి
సదర ఆజం

సదరుల్ మహం
తామిరాత్
అదాలత్
సియాసియత్

సియాసి

సియాసి

ఇంగ్లీషు తెనుగు
Chief justice ప్రధాన న్యాయమూర్తి
Judge (H. C.) ఉన్నత న్యాయస్థాన న్యాయమూర్తి
Revenue భూమ్యాదాయశాఖ
Director, judge శాఖాధికారి, జిల్లా న్యాయాధికారి
Finance అర్థికశాఖ
Secretary కార్యదర్శి
Customs సుంకము
Exchange మారకము
Irrigation కృషివసతులశాఖ
Prime ప్రధాన మంత్రి

minister
Member శాఖామంత్రి
P. W.D. నిర్మాణశాఖ
Justice న్యాయశాఖ
Political రాజకీయశాఖ

Department

”

సియాసియల్ యొక్క
విశేషణము
మ. ఘ. వ. శ్రీ ప్రభువు
గారి సమక్షములో

ఉ గ్రూ	ఇంగ్లీషు	తెలుగు
బాబైహం.కూమత్	Executive Council	కార్యనిర్వాహకసభ ప్రభుత్వసభ
అతియాత్	Atiat (Inams)	ఇనాములసంబంధపుశాఖ
షీక్ మోతెమన్	Joint Secretary	పరీకులనగా సంయుక్త సంయుక్త కార్యదర్శి
నాయబ్ మోతెమన్	Deputy Secretary	ప్రతినిధికార్యదర్శి
తిజారత్	Commerce	వ్యాపారశాఖ
ముషీ రెఖానూక్	Legal adviser	ప్రభుత్వమునకు న్యాయ శాస్త్రములో సలహా నిచ్చు అధికారి
సథర్ మహాసబ్	Accountant General	అకౌంట్ల సేద్య అధికారి
అప్సల్ తాలూకారు	First grade Collector	(అప్సల్ అనగా మొదటి) అధికారి
దువ్వం తాలూకారు	Second grade Collector or Deputy Collector	(దువ్వం అనగా రెండవ) అధికారి
మురాఫా	Appeal	పునర్విమర్శ
ఓంనోబస్త	Settlement	భూములకొలత
బంగ్లాత్	Forest	అడవి
తరఖీయా తెఆమ్మ	Development Dept.	అభివృద్ధిశాఖ
ఆసారెఖదీమా	Archaeologi- cal Dept.	పురాతత్వశాఖ
ఫౌజ్	Military	సైన్యము
తిబాబత్	Health	ఆరోగ్యశాఖ
సఫాయి	Corporation	పూ

ఉ స్థా	ఇంగ్లీషు	తెనుగు
ఆరాయిషెట్టె	City Improve-	నగరాలంకారశాఖ
	ment Board	
ధార్మిక	Ecclesiastical	భాజ్ న్యాయస్థానము
ఉమ్మా మహబీ	Religious	వతశాఖ
	Dept.	
ననల్ న హిర్షల్	Commerce	వాణిజ్యపరిశ్రమ శాఖ
	& Industries	
ముంతం అహూత్	Police Sub-	తాలూకా పోలీసు ఆఫీసర్
	Inspector	
మాలూమా అకమ్మా	Information	ప్రభుత్వ ప్రకటన శాఖ
	Bureau	
అదాలతుల్ ఆలియా	High court	ఉన్నత న్యాయస్థానము
సదర్ అదాలత్	Sessions	సూబా న్యాయస్థానము
	Court	
ఇన్స్పెక్షన్	Inspection	పరిశీలనము
ఇద్దాల్ యూ మొక్కస్సమా	Original Suit	
అదాలత్ ఖిఫా	Small Cause	అల్పభయోగ
	Court	న్యాయస్థానము
మొహ తెమ్మాం	Superinten-	
	dant	
సదరు మొహ తెమ్మాం	Chief Super-	
	intendant	
ఖాస్ పాఠశాల	Private	
	School	
క్రొత్తి	Circular	
అయాద్ పాఠశాల	Aided School	ప్రభుత్వ సహాయము పొంద
		పాఠశాల
	Festival	ముసల్మానుల పండుగ

మన తెలుగు పదములు

గోలకొండ పత్రికా ప్రచురములు

*లకొండ కిక్కిరింపుల సంచిక, (చంద్రాగృహము)	౧—౦—౦
జీవితముల సేవ. (నాటకము)	౦—౧—౦
యోగవాక్యము.	౦—౧—౦
నాటకముల గోళము.	
1) స్థానము. (స్థానములు)	౦—౧—౦
2) స్థానము. (")	౦—౧—౦
గోలకొండ పత్రికా సంచిక.	
భావ } పండు.	౦—౧—౦
సంస్కృతము,	౦—౧—౦
సంస్కృతము,	౦—౧—౦

